

Araştırma Makalesi • Research Article

From Military Victories to Diplomacy: The Relations of the Ayyubid Ruler al-Malik al-‘Ādil with the Franks

Bedrettin Basuguy*

Abstract: This study comprehensively analyzes the relations of al-Malik al-‘Ādil (d. 1218), one of the prominent rulers of the Ayyūbid State, with the Franks. During the period he served as the deputy (*nā’ib*) of Egypt for his elder brother Şalāḥ al-Dīn al-Ayyūbī (1169–1193), al-Malik al-‘Ādil undertook military, logistical, and diplomatic roles in the struggle against the Franks by utilizing the resources of Egypt. He played an active role in critical operations such as the destruction of the fortress of Bayt al-Aḥzān, the siege of Beirut, the Red Sea victories, the Battle of Ḥaṭṭīn, and the conquest of Jerusalem. The negotiations he conducted with the King of England, Richard the Lionheart, during the Third Crusade demonstrate his diplomatic skills. As a ruler who experienced the devastation of wars during his deputyship, al-Malik al-‘Ādil prioritized the economic stability and strengthening of the state after ascending the throne and adopted a diplomacy-oriented policy in order not to trigger new Crusades. The Treaty of 1205 constitutes a concrete example of this approach. The primary objective of the study is to comprehensively analyze the evolution of the policies pursued by al-Malik al-‘Ādil against the Franks. In the study, the historical analysis method, in which narratives from primary sources of Ayyūbid history such as ‘Imād al-Dīn al-İşfahānī, Ibn Shaddād, and Ibn al-Athīr are compared with data obtained from Western sources, has been employed.

Keywords: Islamic History, Ayyūbids, al-Malik al-‘Ādil, Şalāḥ al-Dīn al-Ayyūbī, Franks, Crusades.

Askerî Zaferlerden Diplomasıye: Eyyûbî Hükümdarı el-Melikü'l-Ādil'in Franklarla İlişkileri

Öz: Bu çalışma, Eyyûbî Devleti'nin önemli hükümdarlarından biri olan el-Melikü'l-Ādil'in (ö. 1218) Franklarla ilişkilerini kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. el-Melikü'l-Ādil, ağabeyi Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin (1169-1193) Mısır naibi olarak görev yaptığı dönemde, Mısır'ın imkânlarından yararlanarak Franklara karşı verilen mücadelede askerî, lojistik ve diplomatik roller üstlenmiştir. Beytül-Ahẓân kalesinin yıkılması, Beyrut kuşatması, Kızıldeniz zaferleri, Hittin savaşı ve Kudüs'ün fethi gibi kritik hareketlerde etkin rol oynamıştır. Üçüncü Haçlı Seferi'nde İngiltere Kralı Aslan Yürekli Richard/Richard the Lionheart ile yürüttüğü müzakereler diplomatik yeteneklerini ortaya koymaktadır. Nâipliği döneminde savaşların yıkımını tecrübe etmiş bir hükümdar olarak el-Melikü'l-Ādil, tahta geçtikten sonra devletin ekonomik istikrarını ve güçlenmesini öncelikle, yeni Haçlı seferlerini tetiklememek için diplomasıye ağırlıklı bir politika benimsemiştir. 1205 antlaşması bu yaklaşımın somut örneğini teşkil etmektedir. Çalışmanın temel amacı, el-Melikü'l-Ādil'in Franklara karşı izlediği politikalarının evrimini kapsamlı bir şekilde analiz etmektir. Çalışmada, İmâdeddîn el-İşfahânî, İbn Şeddâd ve İbnü'l-Esîr gibi Eyyûbî tarihinin temel kaynaklarındaki malumatın Batılı kaynaklardan elde edilen verilerle mukayese edildiği tarihsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Eyyûbîler, el-Melikü'l-Ādil, Selâhaddîn-i Eyyûbî, Franklar, Haçlı Seferleri.

Cite as/ Atıf: Basuguy, B. (2025). From military victories to diplomacy: the relations of the Ayyubid Ruler al-Malik al- ‘Ādil with the Franks. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 218-239. <http://dx.doi.org/10.18506/anemon.1776318>

Received/Geliş: 01 Sep/Eylül 2025

Accepted/Kabul: 14 Dec/Aralık 2025

Published/Yayın: 30 Apr/Nisan 2026

e-ISSN: 2149-4622. © 2026 The Author(s). This article is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial4.0 International License (CC BY-NC 4.0): <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

* Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü ORCID: 0000-0001-7655-7559, bbasuguy@bingol.edu.tr

Introduction

The Ayyūbid State was a major power that ruled over Egypt, Syria, Palestine, Jordan, Lebanon, a significant part of al-Jazīra, and Yemen from the last quarter of the 12th century to the middle of the 13th century. Establishing its dominion at a time when the Franks threatened the Islamic world, the territories under the Ayyūbid State became the primary target of the Third, Fifth, Sixth, and Seventh Crusades. Therefore, the Ayyūbid period holds critical importance in the political, military, and diplomatic history of the medieval Islamic world.

The success of the Ayyūbid dynasty, which reached its peak with the victories won against the Crusaders under the leadership of Şalāḥ al-Dīn al-Ayyūbī and especially with the conquest of Jerusalem, relied not only on Şalāḥ al-Dīn's personal merits but also on the efforts of the dynasty members. In this context, the role of Şalāḥ al-Dīn's brother, Abū Bakr Sayf al-Dīn al-Malik al-‘Ādil Muḥammad b. Ayyūb b. Shādī (1200–1218), is of critical importance both in the successes achieved in the struggle against the Franks during Şalāḥ al-Dīn's era and in ensuring the continuity of the dynasty during his own reign.

Al-Malik al-‘Ādil assumed significant responsibilities from the early stages of the political career of his elder brother Şalāḥ al-Dīn al-Ayyūbī, the founder of the Ayyūbid State. Participating in the final Egyptian campaign in 1169 led by his uncle Asad al-Dīn Şīrkūh, al-Malik al-‘Ādil played a significant role in Şalāḥ al-Dīn's appointment as the vizier of the Fātimid caliph and subsequently in the suppression of coup attempts aimed at overthrowing Şalāḥ al-Dīn (Ibn al-Athīr, 2003, pp. 64–65; Ibn Shaddād, 1375, pp. 89–90). Successfully repelling the rebellions staged by Fātimid loyalists in Egypt, al-Malik al-‘Ādil acted as deputy (nā'ib) to Şalāḥ al-Dīn in Egypt when the latter went to Syria in 570/1174. While maintaining stability in Egypt through the strong administration he displayed during the founding period of the Ayyūbid State, al-Malik al-‘Ādil's name was mentioned in the *khutba* immediately after the names of the ‘Abbāsīd caliph and Şalāḥ al-Dīn (Eddé, 2011, p.121).

As a strong statesman and a skilled diplomat who successfully carried out the duties assigned to him, al-Malik al-‘Ādil gained Şalāḥ al-Dīn's confidence; the sultan did not undertake any significant matter without consulting him. The fact that Şalāḥ al-Dīn appointed al-Malik al-‘Ādil as the executor (*waṣī*) for all his children in his testament, in which he reorganized the administration of his realm and assigned a specific region to each of his sons during his severe illness in Ḥarrān in 1186, is strong proof of the trust he placed in him (Ibn Wāṣil, 1960–2004, pp.172–173; Humphreys, 1977, pp.122–123).

Al-Malik al-‘Ādil, who ruled over a scattered and vast geography in al-Jazīra and Jordan at the time of Sultan Şalāḥ al-Dīn's death in 1193, increased his influence in Syria and Egypt after expanding his domain in al-Jazīra. During this time, he acquired a wide field of activity by utilizing the rivalry that emerged among Şalāḥ al-Dīn's sons through diplomatic moves and played a decisive role in the power struggle of his nephews (Ibn Wāṣil, 1960–2004, pp. 19–20; Gibb, 1969, p. 695). As a leader possessing the experience, prestige, and administrative and military capabilities to govern the Ayyūbid State effectively, al-Malik al-‘Ādil ascended to the throne in 1200. Consequently, while the *khutba* was read and coins were struck in the name of al-Malik al-‘Ādil in Egypt, Bilād al-Shām, and al-Jazīra, the political unity that had disintegrated after the death of Şalāḥ al-Dīn was re-established after a long interval (Ibn al-Jawzī, 2013, pp.217–218; Ibn Wāṣil, 1960–2004, pp.110–111).

Objective

The primary aim of this study is to comprehensively analyze the evolution of the relations of al-Malik al-‘Ādil, one of the prominent rulers of the Ayyūbid State, with the Franks. The research examines the policies pursued by al-Malik al-‘Ādil against the Franks through two fundamental periods: First, the military, logistical, and diplomatic roles he undertook in the struggle against the Franks in his capacity as the deputy (*nā'ib*) of Egypt during the era of Şalāḥ al-Dīn (1169–1193) are evaluated; secondly, the

more cautious and diplomacy-oriented policy he adopted during his own reign (1200–1218) is analyzed within the framework of the conditions of the period and the needs of the state.

Method

The comparative historical analysis method has been employed in this study. A reliable historical narrative has been constructed by examining data obtained from the works of prominent historians of the Ayyūbid period, such as ‘Imād al-Dīn al-İşfahānī, Ibn Shaddād, Ibn al-Athīr, Ibn Wāsil, and Abū Shāma al-Maqdisī. Furthermore, a multi-faceted approach has been adopted by evaluating information found in Western sources regarding the negotiations held with Richard the Lionheart. Through this methodological approach, information contained in the primary sources of Ayyūbid history has been compared with information from Western sources.

Findings

The Role of al-Malik al-‘Ādil in Relations with the Franks during the Reign of Şalāh al-Dīn

After securing political unity, Sultan Şalāh al-Dīn initiated a large-scale *jihād* movement against the Franks. Utilizing the resources of Egypt, al-Malik al-‘Ādil played an active role in the victories achieved by providing military, logistical, and diplomatic contributions to the struggle waged by his elder brother Şalāh al-Dīn against the Franks.

In 1179, Şalāh al-Dīn destroyed the fortress of Bayt al-Aḥzān (Le Chastellet), which had been established by the Franks at a strategic point to intercept Muslim caravans, with a cavalry unit of 1,500 men sent by al-Malik al-‘Ādil from Egypt to Damascus (Kennedy, 1994, p.106). With the destruction of the fortified Bayt al-Aḥzān fortress, built at a distance of one day from Damascus, Damascus and its environs were protected from a potential Crusader attack originating from there, while the security of the roads to Damascus, Safed, and Tiberias was ensured (Ibn Kathīr, 2010, p.288; Hillebrand, 2005, p.499).

In the siege of Beirut initiated under the leadership of Şalāh al-Dīn in 1182, al-Malik al-‘Ādil played a critical role with the fleet he sent from Alexandria. While the fleet consisting of forty ships sent by al-Malik al-‘Ādil besieged Beirut from the sea, Şalāh al-Dīn launched a swift attack from land with an elite cavalry unit and obtained a large amount of booty. Sending his fleet to aid Şalāh al-Dīn, al-Malik al-‘Ādil left Egypt with his troops, entered Crusader lands, and narrowed their operational areas to prevent their possible attacks (Ibn al-Athīr, 2003, p.112).

Al-Malik al-‘Ādil had a major share in the victory won in the Red Sea in 1183 against Reynald de Châtillon, the Prince of Karak and Shawbak. Upon learning of Reynald’s activities in the Red Sea, al-Malik al-‘Ādil dispatched a fleet to the Red Sea under the command of Ḥusām al-Dīn Lu’lu’ (Karakuş, 2022, p. 63). The ships under the command of Ḥusām al-Dīn Lu’lu’ defeated the enemy ships off the coast of the Ḥijāz, then landed and captured all the enemy soldiers trying to escape; the captives were killed to prevent the enemy from learning this sea route. With this victory won in Shawwāl 578/February 1183, the Red Sea trade route and the security of the Ḥijāz were secured; Şalāh al-Dīn, who was exceedingly pleased with the victory, congratulated al-Malik al-‘Ādil on this success in a letter he sent to him (Ibn al-Athīr, 2003, pp.117–118; Abū Shāma, 2002a, pp.88–90; Şeşen, 2000, p.108; Lyons & Jackson, 2006, pp.226–228).

Al-Malik al-‘Ādil also assumed significant responsibilities in the victory of Ḥaṭṭīn won by Şalāh al-Dīn against the Crusaders and in the subsequent conquest of Jerusalem. Supporting the battle fought against the Franks in the plain of Ḥaṭṭīn, east of Lake Tiberias, in 1187 with an elite cavalry unit he sent from Egypt, al-Malik al-‘Ādil left Egypt at the head of his army immediately after the victory to participate in new conquests and advanced northwards. Following the al-‘Arīsh route, he conquered Majdal Yābā and Jaffa, located northeast of Ramla, and then embarked on a new conquest movement

together with Şalāḥ al-Dīn. The fortresses of Ramla, Yubnā, Bethlehem, and Hebron (al-Khalīl) were captured within a short time. With the taking of Ascalon and some other fortresses, the Kingdom of Jerusalem had no presence left on the coast other than Tyre (Şūr) (al-Işfahānī, 2004, pp.83–84; Ibn al-Athīr, 2003, pp.150–154).

Sultan Şalāḥ al-Dīn also intended to conquer Tyre. However, this ancient port city on the Mediterranean coast was surrounded by extremely fortified walls. After a short siege, Şalāḥ al-Dīn lifted the siege upon the advice of al-Malik al-‘Ādil and turned towards Jerusalem. A narration relayed by ‘Imād al-Dīn al-Işfahānī based on Sunqur al-Ḥalabī contains illuminating information regarding the arguments used by al-Malik al-‘Ādil while encouraging Şalāḥ al-Dīn to conquer Jerusalem. According to this, al-Malik al-‘Ādil expressed how he encouraged Şalāḥ al-Dīn to conquer Jerusalem while chatting with some historians in Ḥamā with the following words:

"You know that you have a chronic colic disease. If your illness recurs tonight and you pass away because of it, Bayt al-Maḳdis will remain hostage in the hands of the infidels. Strive to conquer it and duly perform your gratitude for the blessings God has given you."

Upon this, the Sultan said, "I will implement your advice," and turned towards the conquest of Jerusalem (Bundārī, 2004, pp.390–391). Şalāḥ al-Dīn, whose ultimate goal was to conquer Jerusalem, had obtained the motivation that would lead him to this goal from an early date. Therefore, we can evaluate this advice of al-Malik al-‘Ādil on the point that the conquest of Jerusalem by the army, which was worn out due to the siege of Tyre, might be jeopardized, and for this reason, conquering Jerusalem as soon as possible was a more urgent duty.

After the victory of Ḥaṭṭīn and the subsequent conquests, Şalāḥ al-Dīn, who besieged Jerusalem, needed to prevent the Crusaders' aid that could break the siege from land and sea in order to succeed. Al-Malik al-‘Ādil, undertaking the duty of preventing aid from the sea, dispatched the Egyptian fleet under the command of Ḥusām al-Dīn Lu’lu’ and blocked the Crusader ships trying to land on the shores of Jerusalem. Unable to receive the help they hoped for from the land either, the Franks were forced to surrender Jerusalem in exchange for *amān* (safe conduct). Al-Malik al-‘Ādil played an important role in the conquest of Jerusalem, which took place on Friday, October 2, 1187, coinciding with the Mi‘rāj night (Karakuş, 2021, p. 41). Indeed, al-Işfahānī states in the section where he describes the conquest of Jerusalem that the conquest of Jerusalem was only possible as a result of the sincere efforts of al-Nāşir Şalāḥ al-Dīn and al-Malik al-‘Ādil Sayf al-Dīn (Bundārī, 2004, p.391).

The Military and Diplomatic Role of al-Malik al-‘Ādil in the Third Crusade

The most significant event during the reign of Sultan Şalāḥ al-Dīn, in which al-Malik al-‘Ādil actively assumed military and diplomatic responsibilities against the Crusaders, was the Third Crusade. Şalāḥ al-Dīn’s victory against the Franks in the plain of Ḥaṭṭīn in 1187 and his subsequent conquest of Jerusalem caused a tremendous reaction in the West, leading to the organization of the Third Crusade, supported by fanatical religious motifs under the leadership of the Pope. Although he did not receive the support he hoped for from the Islamic world, Şalāḥ al-Dīn resisted with all his might against the Crusader army exceeding 100,000 men and succeeded in keeping Jerusalem with a five-year peace treaty signed with King Richard of England on September 2, 1192 (Demirkent, 1996, p.537; Falk, 2010, p.150; Karakuş, 2023, p.728).

Al-Malik al-‘Ādil played a critical role in the defense of Acre (‘Akkā), which lasted for about two years and changed the course of the Third Crusade. Upon the request of Şalāḥ al-Dīn, who was relentlessly defending the city against Frankish units besieging Acre with intense reinforcements from sea and land, al-Malik al-‘Ādil arrived before Acre at the head of the Egyptian army in October 1189. Shortly after the arrival of al-Malik al-‘Ādil, who reinforced the morale of the army with supplies and weapons he brought from Egypt as well as an infantry unit consisting of Sudanese and Copts, another Egyptian fleet of fifty galleys arrived under the command of Ḥusām al-Dīn Lu’lu’. This fleet enabled the city to breathe by driving away the Frankish ships that were constantly attacking Acre from the coast.

Thanks to this fleet, Şalāḥ al-Dīn strengthened the defense by introducing supplies, ammunition, and combatant soldiers into Acre (Abū Shāma, 2002a, p.61; Ibn Wāṣil, 1960–2004, pp.305–306; Şeşen, 2000, pp.148–149; Eddé, 2011, p.248).

Although al-Malik al-‘Ādil played a critical role in repelling the attacks made by the Crusaders during the Third Crusade, his real success lies in the diplomacy he displayed in the negotiations that ended the crusade. Upon the failure of the Crusaders' attempts to capture Jerusalem and England's drift towards civil war, Richard was forced to make a peace treaty with Sultan Şalāḥ al-Dīn. Şalāḥ al-Dīn also looked favorably on such a treaty because the army, which was excessively worn out against the constantly reinforced Crusader units, was gradually weakening and the means to continue the war for a longer period were exhausted. In the negotiations that began in the autumn of 1191, al-Malik al-‘Ādil undertook the negotiations with Richard as Şalāḥ al-Dīn's representative. As a skilled diplomat, al-Malik al-‘Ādil conducted successful diplomacy by meeting sometimes with Richard's envoys and sometimes with Conrad of Montferrat's envoys, taking advantage of the conflict between Richard and Conrad. Richard demanded Jerusalem, the lands west of the Jordan, and the True Cross, on which they believed Jesus was crucified. In return, Şalāḥ al-Dīn stated that the lands in the hands of Muslims, especially Jerusalem, could in no way be a subject of negotiation (Eddé, 2011, p.263; Folda, 2005, p.39).

One of the most interesting topics of these negotiations was Richard's proposal that al-Malik al-‘Ādil marry his sister Joanna. According to this, the newlyweds would live in Jerusalem, which the Frankish garrisons would not enter; while the lands located in the coastal region belonging to both Muslims and Franks would be given to the married couple, the places belonging to the Franks would be given by Richard to Joanna, and those belonging to the Muslims would be given by Şalāḥ al-Dīn to al-Malik al-‘Ādil (Ibn Shaddād, 1375, p. 303). While the True Cross would be returned to the Franks, the prisoners held by both sides would be released. Thus, the emerging new kingdom would be governed by al-Malik al-‘Ādil under the suzerainty of Şalāḥ al-Dīn. Although Şalāḥ al-Dīn approached this proposal, which al-Malik al-‘Ādil welcomed positively, as a move by Richard to gain time, he accepted it. Later, Richard sent a message to Şalāḥ al-Dīn saying:

"Since the Christians did not accept my marrying my sister to a Muslim without consulting the Pope, I will send an envoy to the Pope and get his opinion; if he permits, this marriage will take place, if he does not, I will give my sister's daughter to al-Malik al-‘Ādil. Since my sister Joanna's daughter is a virgin, I do not have to get the Pope's permission." (Ibn Shaddād, 1375, pp.305–307).

However, Şalāḥ al-Dīn rejected this offer by stating that al-Malik al-‘Ādil could be permitted to marry the king's sister as previously negotiated, but he would not accept his marriage to the king's niece (al-İşfahānī, 2004, pp. 394–395; Ibn Shaddād, 1375, p. 307; Şeşen, 2000, pp. 189–190; Eddé, 2011, p. 264). Upon this, Richard proposed that al-Malik al-‘Ādil convert to Christianity in order to marry his sister; but this offer, which had no possibility of realization, was rejected by al-Malik al-‘Ādil (Lyons & Jackson, 2006, p.416; Şeşen, 2000, p.190; Abu-Munshar, 2016, p.180). Thus, this marriage, which could have constituted the focal point of the peace negotiations, did not take place.

When the marriage of al-Malik al-‘Ādil and Joanna did not take place, the peace negotiations were interrupted for a while and then resumed at certain intervals. While the negotiations continued, the parties continued clashes and shows of force to force each other into a treaty in the direction they desired. Finally, on September 1, 1192, a treaty valid on land and sea for a period of 3 years and 8 months was signed. With the treaty, while Jerusalem remained in the hands of the Muslims, a significant part of the lands in the hands of the Crusaders was recovered (Şeşen, 2000, pp.210–211; Eddé, 2011, pp.268–269).

The Third Crusade, which resulted in failure for the Crusaders who could not capture Jerusalem, registered Sultan Şalāḥ al-Dīn's extraordinary determination to struggle, as well as revealing al-Malik al-‘Ādil's success in the field of diplomacy. Al-Malik al-‘Ādil represented his brother Şalāḥ al-Dīn in the best way in the negotiations that started in October 1191 and lasted for about 1 year, in which psychological warfare elements were used intensely, and gained Richard's trust and respect. Ibn Shaddād states that Richard, who met with al-Malik al-‘Ādil's envoy in October 1191, referred to al-Malik al-‘Ādil as "my brother and my friend" (Ibn Shaddād, 1375, p. 290). Ambrose, who participated

in the Third Crusade with Richard, states while mentioning al-Malik al-‘Ādil’s role in these negotiations that Richard had great respect for al-Malik al-‘Ādil due to his courage, that he presented the proposals he made to Sultan Şalāḥ al-Dīn through al-Malik al-‘Ādil, and that al-Malik al-‘Ādil made a great effort for the management of the negotiations and the emergence of a treaty text (Ambroise, 2003, p.186).

Al-Malik al-‘Ādil, who conducted successful diplomacy in the Third Crusade, proved his political and military skill once again by resolving the dispute that arose between his brother Şalāḥ al-Dīn and al-Malik al-Manşūr b. Taqī al-Dīn in 1192. In the same year, Sultan Şalāḥ al-Dīn gave two strategic regions such as Jordan and al-Jazīra to his brother al-Malik al-‘Ādil, whose achievements and services he appreciated (Gibb, 1986, p.197).

Relations with the Franks during His Reign

Al-Malik al-‘Ādil had a significant share in the successes achieved with the military, financial, and diplomatic contributions he made to the wars fought against the Franks during the reign of Şalāḥ al-Dīn. However, as someone who had personally observed the destruction and devastation caused by these wars, he adopted a relatively more cautious policy in his relations with the Franks compared to Şalāḥ al-Dīn. The prioritization of diplomacy in relations with the Franks by al-Malik al-‘Ādil, who attached importance to the economic strength and stable administration of the state, was a conscious policy based on his previous experiences. Al-Malik al-‘Ādil, who experienced the political and financial difficulties caused by the heavy burden brought to the treasury by the wars fought during Şalāḥ al-Dīn’s era, had also seen that the brilliant victories won by Şalāḥ al-Dīn against the Franks triggered comprehensive attacks like the Third Crusade. The wars that lasted for years during the Third Crusade not only caused material losses but also the fall of Acre and the subsequent massacre of Muslims demoralized the fighting emirs and soldiers. Not wanting to experience the same difficulties, al-Malik al-‘Ādil did not want to weaken his state by starting a new war against the Franks (Humphreys, 1977, pp.132-133; Asbridge, 2010, p.712; Kuşçu, 2013, p.15; Karakaş, 2016, p.9).

On the other hand, the Franks, who had suffered serious blows during the era of Şalāḥ al-Dīn, were not as strong as before. A new Crusade coming from Europe posed a more serious threat than the local forces of the Franks, who had significantly lost their presence, especially in the South. Just like Şalāḥ al-Dīn, al-Malik al-‘Ādil attached great importance to the security of Egypt. Because it was highly probable that the Crusaders, who wanted to capture Jerusalem, would attack first Egypt and then Jerusalem. For this reason, al-Malik al-‘Ādil meticulously protected the units responsible for the security of Egypt and did not make any changes in their status unless an urgent need arose.

Between the years 1197 and 1198, despite the efforts to maintain peace between the Franks in the East and the Muslims, a Crusade organized and financed by the German Emperor Henry VI was carried out. The Crusader forces, which arrived in the East in three groups, caused significant destruction in Ayyūbid lands. These forces turned towards port cities and strategically located regions rather than holy places. However, although Henry VI dispatched his troops to the East, he did not live long enough to participate in the campaign he personally planned; with his death and shortly after the death of the King of Jerusalem-Acre, this Crusade failed against the Ayyūbid army (Karakaş, 2023, p. 109). Al-Malik al-‘Ādil, who played a critical role during this campaign, adopted a predominantly defensive strategy against the Crusaders despite his conquest of Jaffa. According to the treaty reached in 1198 between al-‘Ādil and Amalric of Lusignan, who had recently been crowned King of Cyprus and Jerusalem, al-‘Ādil would keep Jaffa but would not be able to fortify it. Beirut, on the other hand, would remain in the hands of the Franks without any restrictions. As for Sidon (Şaydā), its revenues would be divided equally between the two sides. Although this agreement seemed clearly in favor of the Franks, it should be noted that al-‘Ādil did not surrender any of the vitally important holy places, an important junction in the interior regions, or a strategic point (Humphreys, 1977, p.108; Karakaş, 2023, p.109).

We can see this attitude of al-Malik al-‘Ādil, who did not want to trigger a new Crusader invasion, from the treaty made with the Franks in 1205. A group of Crusaders who participated in the Fourth Crusade and came to Acre instead of Istanbul started to plunder the villages in the Jordan Valley. Al-

Malik al-‘Ādil, at the head of his army consisting of Egyptian and Syrian units, headed towards the south of Mount Tabor to cut off new raids; despite this, a Frankish unit left Acre and plundered a village on the road connecting Tiberias to Nazareth (Ibn Wāṣil, 1960–2004, p. 201). Instead of attacking the Franks who took the inhabitants of the village captive, al-Malik al-‘Ādil negotiated with them and made a treaty valid for six years. According to the treaty, while Jaffa and Nazareth were left to the Franks, a change was made in the agreement made in 1198, and the revenues of Ramla, Lydda (Ludd), and Sidon were also ceded to them (Ibn al-Athīr, 2003, p. 291; Ibn Wāṣil, 1960–2004, p. 201; Şeşen, 2007, p. 68). One of the reasons why al-Malik al-‘Ādil made such a treaty while he had the opportunity to organize an attack on the Frankish looters and defeat them must be his desire not to draw the direction of the Fourth Crusade to Palestine, and the other must be the weakness of his fleet. Aware that he could only protect Jaffa, a strategic port city, against attacks from the Franks with a strong fleet, al-Malik al-‘Ādil did not possess a fleet capable of protecting Jaffa (Şeşen, 2007, p. 68; Humphreys, 1977, p. 134). Nevertheless, the surrender of Jaffa, which was an ideal base for a Crusade to be organized against Jerusalem, to the Franks can be evaluated as a significant concession. The surrender of Nazareth, where the Christian population was in the majority, to the Franks without being fortified did not constitute as heavy a loss as the surrender of Jaffa (Humphreys, 1977, p.134).

During the reign of al-Malik al-‘Ādil, the clashes with the Franks occurred mostly between the rulers of Ḥamā and Ḥimş and the Hospitaller knights using the fortress of Ḥiṣn al-Akrād (Krak des Chevaliers) as a base, and Bohemond IV, Prince of Antioch. Al-Malik al-‘Ādil participated actively in only one of these clashes, in which the ruler of Aleppo, al-Malik al-Zāhir, was intensely involved: In April 1207, he besieged Krak des Chevaliers with a large-scale army including the rulers of Ḥamā, Ḥimş, and Baalbek in order to stop the Frankish raids originating from Tripoli and Krak des Chevaliers and to punish the Franks. Unable to obtain the desired result from this siege, al-Malik al-‘Ādil besieged Tripoli after capturing the fortress of al-Qulay‘āt located on the road to Tripoli. Upon the failure to obtain results from the long siege and the breaking of his soldiers' resistance, al-Malik al-‘Ādil decided to lift the siege in July (Ibn al-Athīr, 2003, pp. 341–342). Before lifting the siege, al-Malik al-‘Ādil made a treaty with the Franks, received a certain amount of indemnity, and returned to Damascus after taking back 300 Muslim prisoners (Ibn Wāṣil, 1960–2004, pp.172–173; Abū al-Fidā’, n.d., p.135; Gibb, 1969, p.697; Humphreys, 1977, p.135).

Evaluating the stability created as a result of the treaties made with the Franks, al-Malik al-‘Ādil reinforced the defense of Damascus and Jerusalem. In this context, in order to strengthen the administration of Galilee and prevent the Franks' intervention in the region via Nazareth, he rebuilt the fortress on Mount Tabor under the responsibility of al-Malik al-Mu‘azzam (Raphael, 2010, p. 17; Karakaş, 2023, p. 113). Al-Malik al-‘Ādil maintained commercial relations with Italian city-states such as Venice, Genoa, and Pisa in order to accelerate economic growth and reinforce the army's war power on the one hand, and to prevent them from supporting a new Crusade on the other. While raw materials such as timber and ship materials for the fleet and metals such as iron, copper, and silver to be used in weapon making and minting were obtained from these states, luxury products such as spices, perfumes, silk, ivory, cotton, dyes, alum, sugar, and jewels were exported in return (Karakaş, 2023, p.75). With the commercial treaties renewed in this period, the security of merchants and their rights were guaranteed as well as the security of taxes, goods, services, and transportation (Ehrenkreutz, 1955, p.105; Şeşen, 2000, p.351; Eddé, 2007, p.198).

The Beginning of the Fifth Crusade and the Death of al-Malik al-‘Ādil

The mass migration of merchants from Alexandria to Acre (‘Akkā) in 1216 was the harbinger of an approaching new Crusade. This situation meant that the fears of al-Malik al-‘Ādil, who prioritized diplomacy to prevent a new Crusade and maintained a cautious attitude towards the Franks, had come true. Al-Malik al-‘Ādil, who was in Egypt at that time, did not leave Egypt until the Crusaders gathered in Acre and moved towards the East in 1217. Upon learning that the Crusaders were on the move, he left the majority of his forces with his son al-Malik al-Kāmil and went to the aid of al-Malik al-Mu‘azzam with a unit consisting of a few thousand men. Al-Malik al-‘Ādil, who wanted to reach Galilee before the Crusaders, decided to meet them at Baysān upon seeing that this was not possible. Seeing

that the Crusaders, consisting of 15,000 cavalry, were numerous, al-Malik al-‘Ādil was forced to retreat without fighting. Upon this, the Crusaders, who plundered Baysān for three days, advanced towards Jordan (Ibn al-Jawzī, 2013, pp.217–218). Al-Malik al-‘Ādil, who sent his son al-Malik al-Mu‘azzam to the head of the forces in Nablus to protect Jerusalem, moved towards ‘Ajlūn. Later, he established a camp in Marj al-Şuffar to protect Damascus against a possible Crusader attack (Ibn al-Athīr, 2003, p.374; Ibn Wāşil, 1960–2004, pp.255–256).

The winter of 1217–1218 was quite difficult for the Ayyūbids, as they had to struggle against several fronts at the same time. Upon learning that the Crusaders were besieging Damietta (Dimyāt), al-Malik al-‘Ādil sent the Egyptian units back to Egypt and instructed al-Malik al-Mu‘azzam to destroy the fortress on Mount Tabor against the possibility of the Franks capturing it (Ibn al-Athīr, 2003, p.375; Ibn al-Jawzī, 2013, p.227). On the other hand, taking action to reinforce the defense, al-Malik al-Ashraf raided the fortresses of Şāfītā (Chastel Blanc) and Krak des Chevaliers to prevent the Franks from concentrating on Damietta (Ibn al-Jawzī, 2013, p.227). Meanwhile, a group opposing al-Malik al-‘Azīz Muḥammad, the young son who succeeded al-Malik al-Zāhir in Aleppo (Halab), took advantage of al-Malik al-‘Ādil’s struggle with the Crusaders and started negotiations with al-Malik al-Afḍal and the Seljuk Sultan Kaykāvūs I. Kaykāvūs and al-Malik al-Afḍal, who formed an alliance to share the lands of Aleppo and al-Jazīra, attacked the north of Aleppo in June 1218 and captured Ra‘bān and Tall Bāşir. However, when Kaykāvūs kept all the captured places contrary to the agreement made with al-Malik al-Afḍal, al-Malik al-Afḍal left the campaign. Upon Kaykāvūs’s continuation of attacks, al-Malik al-‘Azīz’s atabeg Shihāb al-Dīn Ṭuḡhrul asked for help from al-Malik al-‘Ādil. Thereupon, with the instruction of al-Malik al-‘Ādil, al-Malik al-Ashraf stopped besieging the Frankish fortresses and turned towards Aleppo, and met Kaykāvūs’s vanguard units in Manbij in Rabī‘ II/July. The Seljuk forces, who were defeated here, retreated, and Kaykāvūs, realizing that further advance was not possible, was forced to return to Anatolia. Al-Malik al-Ashraf, who recovered the places captured by Kaykāvūs, handed over the administration of Aleppo to Shihāb al-Dīn Ṭuḡhrul, who proved his loyalty, and sent the rebellious emirs to al-Malik al-Kāmil in Egypt (Ibn al-Jawzī, 2013, pp.227–228; Ibn Wāşil, 1960–2004, pp.67–270; Abū al-Fidā’, n.d., pp.148–149; Gibb, 1969, p.699; Kaya, 2006, p.170).

The Crusaders gathered in Acre decided to attack Egypt as a result of their consultations. Thinking of occupying Egyptian ports and using them as a bargaining chip to take Syria and Palestine partially or completely, the Crusaders headed towards Damietta for this purpose (Ibn Wāşil, 1960–2004, p.258; Cahen, 2010, p.262). Damietta, established at the mouth of the Nile River, was an old and strategic port opening to the Mediterranean. This port, which provided trade access to Egypt for European merchants, was also the first stop for a possible attack on Cairo via the Mediterranean. For this reason, the Crusaders attacked Damietta, which they saw as the "key to Egypt" (Cahen, 2010, p. 262; Cassidy-Welch, 2014, p.346). On August 24, 1218, they captured the Tower of Chains (Burj al-Silsila), the key point of Damietta (Ibn al-Athīr, 2003, p.375–376; Şeşen, 2007, p.78; Oflaz, 2019, p.288).

Al-Malik al-‘Ādil, who left Marj al-Şuffar upon the news from Egypt and established his headquarters in ‘Āliqīn, was very saddened by the fall of the Tower of Chains, the key tower of Damietta, into the hands of the Crusaders. Because the fall of this tower, which had key importance for the defense of Damietta, greatly weakened the defense of Damietta. Al-Malik al-‘Ādil, who was 74 years old at that time and had been ill for a long time, passed away in ‘Āliqīn on Friday, 7 Jumādā II 615 / August 31, 1218 (Ibn al-Athīr, 2003, p.393; Ibn al-Jawzī, 2013, p.231; Ibn Wāşil, 1960–2004, p.270; Abū al-Fidā’, n.d., p.149).

None of his children were with al-Malik al-‘Ādil when he passed away. Only Karīm al-Dīn al-Akhlāṭī, one of his close men, became aware of the sultan's death. Al-Akhlāṭī concealed the sultan’s death and instructed the doctors to continue entering and leaving the royal tent so that people would not think otherwise. On the other hand, he informed al-Malik al-Mu‘azzam, who was in Nablus at that time and had destroyed a Crusader unit going from Acre to Damietta a few days ago, about the situation via a carrier pigeon. Al-Malik al-Mu‘azzam, who came to ‘Āliqīn quickly, formed an alliance with al-

Akhlāfī regarding concealing his father's death and decided to take the sultan's body secretly to Damascus. To maintain secrecy, he gave instructions to move to Damascus upon the sultan's order. All measures were taken along the way to maintain the impression that the sultan was receiving treatment. After burying his father's body secretly in the Citadel of Damascus, al-Malik al-Mu'azzam took an oath of allegiance from the leading emirs for his father and himself, and then announced his father's death. Later, he informed his brothers and other dynasty members that al-Malik al-'Ādil had passed away. When al-Malik al-'Ādil, who was known for his frugality and the importance he attached to the treasury, passed away, he left behind a great fortune consisting of 700,000 cash Egyptian dinars and various goods (Ibn Wāsil, 1960–2004, p.276).

At the time of al-Malik al-'Ādil's death, the Ayyūbid Empire was de facto divided among his three eldest sons. Al-Malik al-Kāmil Muḥammad ruled in Egypt, al-Malik al-Mu'azzam 'Īsā in the central regions of Palestine, Jordan, and Syria, and al-Malik al-Ashraf Mūsā in Northern Syria and al-Jazīra. Other rulers, each owning a specific region, continued their existence by being attached to one of these three in some way (Ibn al-Munshī al-Hiṣnī, 2019, p.67; Humphreys, 1977, p.161). These three sons of al-Malik al-'Ādil, each distinguishing themselves in a different field, were good statesmen and administrators who possessed the merit to rule the state. Among the three brothers, while al-Malik al-Kāmil stood out with his foresight and leadership qualities, al-Malik al-Mu'azzam distinguished himself with his courage and devotion to knowledge, and al-Malik al-Ashraf with his tolerance and generosity (Ibn al-Jawzī, 2013, pp.231–232; Ibn Wāsil, 1960–2004, p.170). In the section where he describes their virtues, Ibn Wāsil states that he has not encountered in any history book another trio (three ruler brothers) carrying courage, nobility, and virtue to the extent that the three brothers possessed (Ibn Wāsil, 1960–2004, p.170).

The virtue and sagacity of the brothers manifested themselves in their not engaging in a power struggle at a time when the Fifth Crusade threatened the Ayyūbid State and in the effective cooperation they developed against the Crusaders. Indeed, al-Malik al-Kāmil, who established his camp in Maṣūra after the fall of Damietta, could only repel the Crusaders with the arrival of al-Malik al-Ashraf and al-Malik al-Mu'azzam to his aid in August 1221. The Crusaders, who were defeated thanks to the effective cooperation of the brothers, sent envoys to al-Malik al-Kāmil stating that they would surrender Damietta unconditionally and leave Egypt if he granted them *amān*. As a result of the negotiations held on August 28, 1221, the Crusaders accepted to leave Damietta and an eight-year truce that the emperor would also approve (Ibn Wāsil, 1960–2004, pp.97–98; Demirkent, 1996, p.540; Gottschalk, 1997, p.520). Thus, while the Fifth Crusade resulted in failure, the West was defeated once again without being able to capture Jerusalem, of which it dreamed.

Discussion

The policy pursued by al-Malik al-'Ādil against the Franks during the era of Ṣalāḥ al-Dīn is largely characterized by a military-focused approach serving his brother's *jihād* ideal. The responsibilities Ṣalāḥ al-Dīn undertook as the deputy (*nā'ib*) of Egypt reveal that he was not only an executor but also a decision-maker influential in making strategic decisions. His roles in the destruction of the fortress of Bayt al-Aḥzān, the siege of Beirut, the Red Sea victories, and especially the Battle of Ḥaṭṭīn and the conquest of Jerusalem prove al-Malik al-'Ādil's competence in managing military logistics and determining strategic targets. Al-Malik al-'Ādil, who effectively mobilized Egypt's resources in this period, constituted one of the fundamental dynamics of the victories won by the Ayyūbid army against the Franks. His performance in the Third Crusade became the first serious test of al-Malik al-'Ādil's diplomatic skills. The negotiations he conducted with Richard the Lionheart showed that he possessed superior capabilities not only in the military field but also in the field of diplomacy.

The transformation observed in al-Malik al-'Ādil's relations with the Franks during his own reign (1200–1218) reflects the maturation process of a pragmatic statesman. The cautious and diplomacy-oriented policy adopted in this period is the result of choices made by an experienced ruler, who personally observed the destruction of wars lasting for many years, by prioritizing the long-term interests

of the state. The Treaty of 1205 appears as a concrete manifestation of this approach. Al-Malik al-‘Ādil, who preferred the path of negotiation while having the power to easily defeat the Frankish looters militarily, showed his determination not to sacrifice long-term stability for short-term military successes. Although leaving a strategic point like Jaffa to the Franks seems like a heavy concession, this decision can be evaluated as a calculated step taken to prevent the triggering of a new Crusade and to allow time for the economic recovery of the state.

Conclusion

This study reveals the political and diplomatic evolution of al-Malik al-‘Ādil, one of the prominent rulers of the Ayyūbid State, by analyzing his relations with the Franks through two different periods. Al-Malik al-‘Ādil’s attitude towards the Franks presents a dynamic appearance that changes depending on the conditions of the period, the needs of the state, and his personal experiences.

The *jihād* policy shaped by idealist motivations during the era of Şalāh al-Dīn was replaced by a *realpolitik* approach during the reign of al-Malik al-‘Ādil. This transformation can be explained by al-Malik al-‘Ādil’s gaining experience in state administration, his calculation of the costs of wars, and his prioritizing the long-term survival of the Ayyūbid dynasty. The fact that the Ayyūbid dynasty was able to survive despite the start of the Fifth Crusade and the successful cooperation among his sons demonstrates that the stability-oriented policies adopted by al-Malik al-‘Ādil bore fruit.

Recommendations

The findings of this study demonstrate that political and military successes in the Ayyūbid period were strictly linked to economic stability. The treasury of 700,000 dinars left by al-Malik al-‘Ādil at the time of his death reveals the success of the measures he took by prioritizing economic stability. Therefore, it is recommended that future researches on the Ayyūbid history and Crusades relations should evaluate the period not only through military history but also in conjunction with economic and diplomatic dynamics and the state’s financial sustainability strategies.

Disclosure Statements

1. Declaration of the contribution of the researchers: The contribution rate of the author to the preparation of the article is 100%.

2. Conflict of interest: There is no conflict of interest.

3. Ethics Report: Ethics committee approval is not required as no data belonging to any living being was used in the research.

4. Research Model: This study is a research article conducted within the framework of the historical analysis model. The research has adopted the comparative historical analysis method to systematically examine al-Malik al-‘Ādil’s relations with the Franks. The fundamental rationale for selecting this method is to ensure cross-verification of data obtained from sources written from different cultural and geographical perspectives and to construct a more objective historical narrative.

TÜRKÇE SÜRÜM

Giriş

Eyyübî Devleti, XII. yüzyılın son çeyreğinden XIII. yüzyılın ortasına kadar Mısır, Suriye, Filistin, Ürdün, Lübnan, el-Cezire'nin önemli bir bölümü ve Yemen'de hüküm süren büyük bir devlettir. Frankların İslâm dünyasını tehdit ettiği bir dönemde kurulan Eyyübî Devleti'nin hâkimiyeti altında bulunan bölgeler Üçüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Haçlı seferlerinin ilk hedefi olmuştur. Bu nedenle Eyyübîler dönemi, Ortaçağ İslam dünyasının siyasî, askerî ve diplomatik tarihinde kritik bir öneme sahiptir.

Selâhaddîn-i Eyyübî'nin liderliğinde Haçlılara karşı kazanılan zaferler ve özellikle Kudüs'ün fethiyle zirveye ulaşan Eyyübî hanedanının başarısı, yalnızca Selâhaddîn'in kişisel meziyetlerine değil, aynı zamanda hanedan mensuplarının çabalarına da dayanmaktaydı. Bu bağlamda, Selâhaddîn'in kardeşi Ebû Bekr Seyfüddîn el-Melikü'l-Âdil Muhammed b. Eyyüb b. Şâdi'nin (1200-1218) rolü, hem Selâhaddîn döneminde Franklarla mücadeledeki başarılarında hem de saltanatı döneminde hanedanın devamlılığını sağlamada kritik bir öneme sahiptir.

el-Melikü'l-Âdil, Eyyübî Devleti'nin kurucusu ve ağabeyi Selâhaddîn-i Eyyübî'nin siyasî kariyerinin ilk dönemlerinden itibaren önemli sorumluluklar üstlenmiştir. Amcası Esedüddîn Şîrküh öncülüğünde 1169'da gerçekleşen son Mısır seferine katılan el-Melikü'l-Âdil, Selâhaddîn'in Fâtımî halifesinin veziri olarak atanmasında ve akabinde Selâhaddîn'i devirmek amacıyla yapılan darbe girişimlerinin bastırılmasında da önemli bir rol oynamıştır (İbnü'l-Esîr, 2003, s. 64-65; İbn Şeddâd, 1375, s. 89-90). Fâtımî taraftarlarının Mısır'da gerçekleştirdiği isyanları başarılı bir şekilde püskürten el-Melikü'l-Âdil, Selâhaddîn'in 570/1174'te Suriye'ye gitmesi üzerine Mısır nâibi olarak ona vekâlet etmiştir. Eyyübî Devleti'nin kuruluş dönemlerinde sergilediği güçlü yönetimle Mısır'da istikrarı korurken, hutbede Abbasi halifesinin ve Selâhaddîn'in isminden hemen sonra el-Melikü'l-Âdil'in ismi zikredilmiştir (Eddé, 2011, s. 121).

Güçlü bir devlet adamı ve mahir bir diplomasi uzmanı olarak kendisine verilen görevleri başarıyla yürüten el-Melikü'l-Âdil, Selâhaddîn'in güvenini kazanmış, sultan ona danışmadan önemli bir işe girişmemiştir. Selâhaddîn'in, 1186'da Harran'daki şiddetli hastalığı esnasında ülkesinin idaresini yeniden tanzim ettiği ve her oğluna belirli bir bölgeyi verdiği vasiyetinde çocuklarının tamamına el-Melikü'l-Âdil'i vasî olarak tayin etmesi, ona duyduğu güvenin güçlü bir kanıtıdır (İbn Vâsıl, 1960-2004, s. 172-173; Humphreys, 1977, s. 122-123).

Sultan Selâhaddîn'in 1193'teki vefatı esnasında Cezîre ve Ürdün'de dağınık ve geniş bir coğrafyaya hükmeden el-Melikü'l-Âdil, Cezîre'de hâkimiyet alanını genişlettikten sonra Suriye ve Mısır'da nüfuzunu arttırmıştır. Bu sırada Selâhaddîn'in oğulları arasında baş gösteren rekabeti diplomatik hamlelerle kullanarak geniş bir faaliyet alanı elde etmiş, yeğenlerinin iktidar mücadelesinde belirleyici bir rol oynamıştır (İbn Vâsıl, 1960-2004, s. 19-20; Gibb, 1969, s. 695). Eyyübî Devleti'ni etkin bir biçimde yönetebilecek deneyime, prestije, idarî ve askerî yeteneklere sâhip bir lider olan el-Melikü'l-Âdil'in 1200 yılında tahta geçmesi sonucunda Mısır, Bilâdüşşâm ve Cezîre'de el-Melikü'l-Âdil adına hutbe okunup para basılırken Selâhaddîn'in vefatından sonra dağılan siyasî birlik uzun bir aradan sonra yeniden tesis edilmiştir (İbnü'l-Cevzî, 2013, s. 217-218; İbn Vâsıl, 1960-2004, s. 110-111).

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, Eyyübî Devleti'nin önemli hükümdarlarından el-Melikü'l-Âdil'in Franklarla ilişkilerinin evrimini kapsamlı bir şekilde analiz etmektir. Araştırma, el-Melikü'l-Âdil'in Franklara karşı izlediği politikaları iki temel dönem üzerinden incelemektedir: İlk olarak Selâhaddîn döneminde (1169-1193) Mısır naibi sıfatıyla Franklara karşı verdiği mücadelede üstlendiği askerî, lojistik ve diplomatik roller değerlendirilmekte; ikinci olarak kendi saltanatı döneminde (1200-1218)

benimsediği daha ihtiyatlı ve diplomasi ağırlıklı politika, dönemin şartları ve devletin ihtiyaçları çerçevesinde analiz edilmektedir.

Yöntem

Çalışmada karşılaştırmalı tarihsel analiz yöntemi kullanılmıştır. İmâdeddîn el-İsfahânî, İbn Şeddâd, İbnü'l-Esîr, İbn Vâsıl ve Ebû Şâme el-Makdisî gibi Eyyûbî döneminin önemli tarihçilerinin eserlerinden elde edilen veriler incelenerek güvenilir bir tarihsel anlatı oluşturulmuştur. Ayrıca Richard Lionheart ile yapılan müzakerelere dair Batı kaynaklarındaki bilgiler de değerlendirilerek çok yönlü bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu metodolojik yaklaşım sayesinde Eyyûbî tarihinin temel kaynaklarındaki malumat Batı kaynaklarındaki bilgilerle mukayese edilmiştir.

Bulgular

el-Melikü'l-Âdil'in Selâhaddîn Döneminde Franklarla İlişkilerdeki Rolü

Sultan Selâhaddîn, siyasî birliği sağladıktan sonra Franklara karşı geniş çaplı bir cihad hareketi başlatmıştı. el-Melikü'l-Âdil, Mısır'ın imkanlarını da kullanarak ağabeyi Selâhaddîn'in Franklara karşı verdiği mücadeleye askerî, lojistik ve diplomatik katkılar sunarak kazanılan zaferlerde etkin bir rol oynamıştır.

Selâhaddîn, 1179 yılında el-Melikü'l-Âdil'in Mısır'dan Dımaşk'a gönderdiği 1500 kişilik süvari birliği ile Franklar tarafından Müslüman kervanlarını durdurmak amacıyla stratejik bir noktada kurulan Beytü'l-Ahzân (Le Cahstellet) kalesini yıkmıştır (Kennedy, 1994, s. 106). Dımaşk'a bir günlük mesafede kurulan müstahkem Beytü'l-Ahzân kalesinin yıkılmasıyla Dımaşk ve çevresi buradan yönecek muhtemel bir Haçlı saldırısından korunurken, Dımaşk, Safed ve Taberiye yollarının güvenliği sağlanmıştır (İbn Kesîr, 2010, s. 288; Hillebrand, 2005, s. 499).

1182 yılında Selâhaddîn öncülüğünde başlayan Beyrut kuşatmasında el-Melikü'l-Âdil, İskenderiye'den gönderdiği donanma ile kritik bir rol oynamıştır. el-Melikü'l-Âdil'in gönderdiği kırk parçadan müteşekkil donanma Beyrut'u denizden kuşatırken Selâhaddîn seçkin bir süvari birliğiyle karadan hızlı bir saldırı başlatarak çok sayıda ganimet elde etmiştir. Donanmasını Selâhaddîn'in yardımına gönderen el-Melikü'l-Âdil, askerleriyle birlikte Mısır'dan ayrılarak Haçlı topraklarına girmiş ve muhtemel saldırılarını önlemek için harekât alanlarını daraltmıştır (İbnü'l-Esîr, 2003, s. 112).

1183 yılında Kerek-Şevbek Prinkepsi Reynald de Châtillon'a karşı Kızıldeniz'de kazanılan zaferde el-Melikü'l-Âdil'in büyük bir payı vardır. Reynald'ın Kızıldeniz'deki faaliyetlerini öğrenen el-Melikü'l-Âdil, Hüsâmeddîn Lü'lü komutasında bir filo Kızıldeniz'e sevk etmiştir (Karakuş, 2022, s. 63). Hüsâmeddîn Lü'lü komutasındaki gemiler, düşman gemilerini Hicaz açıklarında yendikten sonra karaya çıkarak kaçmaya çalışan düşman askerlerinin tamamını esir almış, esirler bu deniz yolunun düşman tarafından bilinmesini engellemek amacıyla öldürülmüşlerdir. (. Şevval 578/Şubat 1183'te kazanılan bu zaferle Kızıldeniz ticaret yolu ve Hicaz'ın güvenliği sağlanırken zaferden ziyadesiyle memnun kalan Selâhaddîn, el-Melikü'l-Âdil'e gönderdiği bir mektupla onun bu başarısını tebrik etmiştir (İbnü'l-Esîr, 2003, s. 117-118; Ebû Şâme, 2002a, s. 88-90; Şeşen, 2000, s. 108; Lyons & Jackson, 2006, s. 226-228).

el-Melikü'l-Âdil, Selâhaddîn'in Haçlılara karşı kazandığı Hittin zaferinde ve akabinde gerçekleşen Kudüs fethinde de önemli sorumluluklar üstlenmiştir. 1187'de Taberiye Gölü'nün doğusundaki Hittin Ovası'nda Franklarla yapılan savaşa Mısır'dan gönderdiği seçkin bir süvari birliği ile destek veren el-Melikü'l-Âdil, zaferin hemen akabinde yeni fetihlere katılmak için ordusunun başında Mısır'dan ayrılarak güneye doğru ilerledi. el-Arîş güzergahını takip ederek Remle'nin Kuzeydoğusu'nda bulunan Mecdelyâba'yı ve Yâfâ'yı fethettikten sonra Selâhaddîn'le birlikte yeni bir fetih hareketine girişti. Remle, Yübnâ, Beytülâhm ve Halîl/Hebron kaleleri kısa süre içinde ele geçirildi. Askalan ve diğer bazı kalelerin de alınmasıyla Kudüs Haçlı Krallığı'nın sahilde Sur'dan (Tyre) başka varlığı kalmamıştı (el-İsfahânî, 2004, s. 83-84; İbnü'l-Esîr, 2003, s. 150-154).

Sultan Selâhaddîn Sûr'u da fethetmek niyetindeydi. Ne var ki Akdeniz'in kıyısındaki bu antik liman şehri son derece korunaklı surlarla çevrelenmişti. Selâhaddîn kısa bir kuşatmadan sonra el-Melikü'l-Âdil'in tavsiyesiyle kuşatmayı kaldırarak Kudüs'e yöneldi. İmâdeddîn el-İsfahânî'nin, Sungur el-Halebî'ye dayandırarak aktardığı bir rivayet el-Melikü'l-Âdil'in, Selâhaddîn'i Kudüs'ün fethine teşvik ederken hangi argümanları kullandığı noktasında aydınlatıcı bilgiler içermektedir. Buna göre el-Melikü'l-Âdil, Hama'da bazı tarihçilerle sohbet ederken Selâhaddîn'i Kudüs'ün fethine nasıl teşvik ettiğini şu sözlerle ifade etmişti: *"Biliyorsun ki kronik kulunç hastalığın var. Eğer bu gece hastalığın nükseserse ve bundan dolayı vefat edersen Beytülmakdis kâfirlerin elinde rehin kalacak. Onu fethetmeye gayret et ve Allah'ın sana verdiği nimetlerin şükürünü hakkıyla eda et"*. Bunun üzerine Sultan, *"Senin tavsiyeni uygulayacağım."* diyerek Kudüs'ün fethine yönelmiştir (Bundârî, 2004, s. 390-391). Nihai hedefi Kudüs'ü fethetmek olan Selâhaddîn, kendisini bu amacına ulaştıracak motivasyonu erken bir tarihten itibaren elde etmişti. Dolayısıyla el-Melikü'l-Âdil'in bu tavsiyesini Sûr kuşatmasından dolayı yıpranan ordunun Kudüs'ü fethetmesinin tehlikeye girebileceği, bu nedenle Kudüs'ü bir an önce fethetmenin daha acil bir vazife olduğu noktasında değerlendirebiliriz.

Hittîn zaferi ve akabinde gerçekleşen fetihlerden sonra Kudüs'ü kuşatan Selâhaddîn'in başarılı olabilmesi için Haçlıların karadan ve denizden kuşatmayı yarabilecek yardımlarını engellemesi gerekiyordu. Denizden gelecek yardımları engelleme vazifesini üstlenen el-Melikü'l-Âdil, Hüsameddîn Lü'lü' komutasındaki Mısır donanmasını yola çıkararak Kudüs sahillerine çıkmaya çalışan Haçlı gemilerini engelledi. Karadan da umdukları yardımı alamayan Franklar Kudüs'ü eman karşılığında teslim etmek zorunda kaldılar. Miraç kandiline denk gelen 2 Ekim 1187 Cuma günü gerçekleşen Kudüs'ün fethinde (Karakuş, 2021, s. 41) el-Melikü'l-Âdil'in önemli bir rolü olmuştur. Nitekim el-İsfahânî, Kudüs'ün fethini anlattığı bölümde Kudüs'ün fethinin ancak en-Nasır Selâhaddîn ile el-Melikü'l-Âdil Seyfeddîn'in samimi gayretleri sonucunda mümkün olabildiğini söylemektedir (Bundârî, 2004, s. 391).

el-Melikü'l-Âdil'in Üçüncü Haçlı Seferi'nde Askerî ve Diplomatik Rolü

Sultan Selâhaddîn döneminde el-Melikü'l-Âdil'in Haçlılara karşı askerî ve diplomatik sahada aktif olarak sorumluluk üstlendiği en önemli hadise Üçüncü Haçlı Seferi'dir. Selâhaddîn'in 1187'de Hittin Ovası'nda Franklara karşı kazandığı zafer ve akabinde Kudüs'ü fethetmesi Batı'da muazzam bir tepki meydana getirmiş, papanın öncülüğünde bağınaz dînî motiflerle desteklenen Üçüncü Haçlı Seferi organize edilmiştir. İslam dünyasından umduğu desteği alamadığı halde 100.000'i aşkın Haçlı ordusu karşısında var gücüyle direnen Selâhaddîn, 2 Eylül 1192'de İngiltere kralı Richard ile yapılan beş yıllık barış antlaşmasıyla Kudüs'ü elinde tutmayı başarmıştır (Demirkent, 1996, s. 537; Falk, 2010, s. 150; Karakuş, 2023, s. 728).

el-Melikü'l-Âdil, Üçüncü Haçlı Seferi'nin seyrini değiştiren ve yaklaşık iki sene süren Akka müdafaasında kritik bir rol oynamıştır. el-Melikü'l-Âdil, Akka'yı yoğun takviye güçlerle denizden ve karadan kuşatan Frank birliklerine karşı şehri amansızca savunan Selâhaddîn'in talebi üzerine Ekim 1189 tarihinde Mısır ordusunun başında Akkâ önlerine geldi. Sudanlılar ve Kıptilerden oluşan piyade bir birliğin yanı sıra Mısır'dan getirdiği erzak ve silahlarla ordunun moralini takviye eden el-Melikü'l-Âdil'in gelişinden kısa bir süre sonra Hüsâmeddîn Lu'lu' komutasında elli kadırgalık bir Mısır donanması daha geldi. Bu donanma Akkâ'ya sürekli saldırılar düzenleyen Frank gemilerini sahilden uzaklaştırarak şehrin nefes almasını sağladı. Selâhaddîn, bu donanma sayesinde Akka'ya erzak, mühimmat ve muharip askerler sokarak müdafaayı güçlendirdi (Ebû Şâme, 2002a, s. 61; İbn Vâsıl, 1960-2004, s. 305-306; Şeşen, 2000, s. 148-149; Eddé, 2011, s. 248).

Üçüncü Haçlı Seferi esnasında Haçlılar tarafından yapılan saldırıların püskürtülmesinde kritik bir rol oynayan el-Melikü'l-Âdil'in asıl başarısı, seferi sona erdiren müzakerelerde sergilediği diplomaside yatmaktadır. Haçlıların Kudüs'ü ele geçirmeye yönelik yaptığı teşebbüslerin başarısızlıkla sonuçlanması ve İngiltere'nin iç savaşa doğru gitmesi üzerine Richard, Sultan Selâhaddîn ile bir barış antlaşması yapmak zorunda kalmıştı. Sürekli takviye alan Haçlı birlikleri karşısında fazlasıyla yıpranan ordunun giderek zayıf düşmesi ve savaşı daha uzun bir süre sürdürecektir imkânların tükenmesi nedeniyle Selâhaddîn de böyle bir antlaşmaya sıcak bakıyordu. 1191 yılının sonbaharında başlayan müzakerelerde

Richard'la müzakereleri Selâhaddîn'in temsilcisi sıfatıyla el-Melikü'l-Âdil üstlendi. Yetenekli bir diplomat olan el-Melikü'l-Âdil, bazen Richard'ın elçileriyle bazen de Montferrat'lı Conrad'ın elçileriyle bir araya gelerek, Richard ile Conrad arasındaki ihtilaftan yararlanarak başarılı bir diplomasi yürüttü. Richard, Kudüs'ü, Ürdün'ün Batısı'ndaki toprakları ve Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğine inandıkları Gerçek Haç'ı (True Cross) talep ediyordu. Buna mukabil Selâhaddîn, başta Kudüs olmak üzere Müslümanların elinde bulunan toprakların hiçbir şekilde müzakere konusu olamayacağını belirtiyordu (Eddé, 2011, s. 263; Folda, 2005, s. 39).

Bu müzakerelerin en ilginç konularından biri Richard'ın el-Melikü'l-Âdil'e kız kardeşi Joanna ile evlenmesini teklif etmesiydi. Buna göre yeni evliler Frank garnizonlarının giremeyeceği Kudüs'te yaşayacak, hem Müslümanların hem Frankların sahil bölgesinde bulunan toprakları evlenen çiftte verilirken, Franklara ait yerler Richard tarafından Joanna'ya, Müslümanlara ait olanlar ise Selâhaddîn tarafından el-Melikü'l-Âdil'e verilecekti (İbn Şeddâd, 1375, s. 303). Gerçek Haç Franklara iade edilirken iki tarafın elindeki mahkûmlar serbest bırakılacaktı. Böylece ortaya çıkan yeni krallık Selâhaddîn'in hâkimiyeti altında, el-Melikü'l-Âdil tarafından yönetilecekti. Selâhaddîn, el-Melikü'l-Âdil'in olumlu karşıladığı bu teklifi, Richard'ın, zaman kazanmaya matuf bir hamlesi olarak yaklaşırsa da kabul etmişti. Daha sonra Richard Selâhaddîn'e gönderdiği bir haberde "*Hristiyanlar, Papa'ya danışmadan kız kardeşimi bir Müslümanla evlendirmemi kabul etmedikleri için papaya bir elçi gönderip onun görüşünü alacağım, şayet izin verirse bu evlilik gerçekleşecek, izin vermezse kız kardeşimin kızını el-Melikü'l-Âdil'e vereceğim. Kız kardeşim Joanna'nın kızı bakire olduğu için papanın iznini almak zorunda değilim.*" demiştir (İbn Şeddâd, 1375, s. 305-307). Fakat Selâhaddîn daha önce müzakere edildiği gibi el-Melikü'l-Âdil'in kralın kız kardeşiyle evlenmesine müsaade edilebileceğini, kralın yeğeniyle evliliğini ise kabul etmeyeceğini bildirerek bu teklifi reddetmiştir (el-İsfahânî, 2004, s. 394-395; İbn Şeddâd, 1375, s. 307; Şeşen, 2000, s. 189-190; Eddé, 2011, s. 264). Bunun üzerine Richard, kız kardeşiyle evlenmesi için el-Melikü'l-Âdil'e Hristiyanlığa geçmesini önermiş; fakat gerçekleşme olasılığı bulunmayan bu teklif el-Melikü'l-Âdil tarafından reddedilmiştir. (Lyons & Jackson, 2006, s. 416; Şeşen, 2000, s. 190; Abu-Munshar, 2016, s. 180). Böylece barış müzakerelerinin odak noktasını teşkil edebilecek bu evlilik gerçekleşmemiştir.

el-Melikü'l-Âdil'le Joanna'nın evliliği gerçekleşmeyince sulh müzakereleri bir süreliğine kesintiye uğramış, daha sonra belirli aralıklarla yeniden devam etmiştir. Müzakereler devam ederken taraflar birbirini istedikleri yönde bir antlaşmaya zorlamak için çarpışmalara ve güç gösterilerine devam etmişlerdir. Nihayet 1 Eylül 1192'de 3 yıl 8 ay süreyle karada ve denizde geçerli bir antlaşma imzalandı. Antlaşmayla Kudüs Müslümanların elinde kalırken, Haçlıların elindeki toprakların önemli bir kısmı geri alındı (Şeşen, 2000, s. 210-211; Eddé, 2011, s. 268-269).

Kudüs'ü ele geçiremeyen Haçlılar açısından başarısızlıkla sonuçlanan Üçüncü Haçlı Seferi, Sultan Selâhaddîn'in olağanüstü mücadele azmini ve kararlılığını tescil ettiği gibi el-Melikü'l-Âdil'in diplomasi alanındaki başarısını da ortaya koymuştur. el-Melikü'l-Âdil, Ekim 1191'de başlayıp yaklaşık 1 yıl süren ve psikolojik harp unsurlarının yoğun olarak kullanıldığı müzakerelerde ağabeyi Selâhaddîn'i en iyi şekilde temsil etmiş, Richard'ın güvenini ve saygısını kazanmıştır. İbn Şeddâd, Ekim 1191'de el-Melikü'l-Âdil'in elçisiyle görüşen Richard'ın el-Melikü'l-Âdil'den "kardeşim ve dostum" diye bahsettiğini belirtir (İbn Şeddâd, 1375, s. 290). Richard'la birlikte Üçüncü Haçlı Seferi'ne katılan Ambroise, el-Melikü'l-Âdil'in bu müzakerelerdeki rolünden bahsederken Richard'ın cesaretinden dolayı el-Melikü'l-Âdil'e büyük bir saygı duyduğunu, Sultan Selâhaddîn'e yaptığı teklifleri el-Melikü'l-Âdil vasıtasıyla sunduğunu, el-Melikü'l-Âdil'in, müzakerelerin yönetilmesi ve bir antlaşma metninin ortaya çıkması için büyük bir çaba sarf ettiğini belirtmektedir (Ambroise, 2003, s. 186).

Üçüncü Haçlı Seferi'nde başarılı bir diplomasi yürüten el-Melikü'l-Âdil, 1192'de ağabeyi Selâhaddîn ile el-Melikü'l-Mansûr bin Takıyyüddin arasında ortaya çıkan anlaşmazlığı çözerken siyasi ve askerî maharetini bir kez daha ispatladı. Sultan Selâhaddîn aynı yıl, Ürdün ve Cezîre gibi iki stratejik bölgeyi başarılarını ve hizmetlerini takdir ettiği kardeşi el-Melikü'l-Âdil'e verdi (Gibb, 1986, s. 197).

Saltanatı Döneminde Franklarla İlişkileri

el-Melikü'l-Âdil, Selâhaddîn döneminde Franklarla yapılan savaflara sunduğu askerî, finansal ve diplomatik katkılarla kazanılan başarılarında önemli bir paya sahipti. Ne var ki bu savafların yol açtığı yıkım ve tahribatları da bizzat gözlemlemiş biri olarak Franklarla ilişkilerinde Selâhaddîn'e nispeten daha ihtiyatlı bir politika benimsemişti. Devletin ekonomik açıdan güçlü olmasını ve istikrarlı bir şekilde yönetilmesini önemseyen el-Melikü'l-Âdil'in Franklarla ilişkilerde diplomasiyi öncelemesi önceki deneyimlerine dayanan bilinçli bir politika idi. Selâhaddîn döneminde yapılan savafların hazineye getirdiği ağır yükün neden olduğu siyasî ve malî sıkıntıları yaşayan el-Melikü'l-Âdil, Selâhaddîn'in Franklar karşısında kazandığı parlak zaferlerin Üçüncü Haçlı Seferi'ndeki gibi kapsamlı saldırıları tetiklediğini de görmüştü. Üçüncü Haçlı Seferi esnasında yıllarca süren savaflar sadece maddi kayıplara yol açmamış, Akka'nın düşmesi ve akabinde Müslümanların maruz kaldığı katliam, savaşan emirlerin ve askerlerin moralini de bozmuştu. Aynı sıkıntıları yaşamak istemeyen el-Melikü'l-Âdil, Franklara karşı yeni bir savaş başlatarak devletini zayıflatmak istemiyordu (Humphreys, 1977, s. 132-133; Asbridge, 2010, s. 712; Kuşçu, 2013, s. 15; Karakaş, 2016, s. 9).

Diğer yandan Selâhaddîn döneminde ciddi darbeler yiyen Franklar eskisi kadar güçlü değillerdi. Özellikle Güney'deki varlıklarını önemli ölçüde yitiren Frankların lokal güçlerinden ziyade, Avrupa'dan gelecek yeni bir Haçlı seferi daha ciddi bir tehdit oluşturuyordu. Tıpkı Selâhaddîn gibi el-Melikü'l-Âdil de Mısır'ın güvenliğini çok önemsiyordu. Zira Kudüs'ü ele geçirmek isteyen Haçlıların önce Mısır'a ardından Kudüs'e saldırımları kuvvetle muhtemel idi. Bu nedenle el-Melikü'l-Âdil Mısır'ın güvenliğinden sorumlu birlikleri özenle koruyor, acil bir ihtiyaç oluşmadığı sürece onların durumunda herhangi bir değişikliğe gitmiyordu.

1197-1198 yılları arasında, Doğu'daki Franklar ile Müslümanlar arasındaki barışı sürdürme gayretlerine karşın, Alman İmparatoru VI. Heinrich tarafından organize ve finanse edilen bir Haçlı seferi icra edilmişti. Doğu'ya üç grup halinde intikal eden Haçlı kuvvetleri, Eyyübî topraklarında önemli tahribatlar meydana getirmişti. Bu kuvvetler, kutsal mekânlardan ziyade liman kentleri ve stratejik konumdaki bölgelere yönelmişlerdi. Ancak VI. Heinrich, birliklerini Doğu'ya sevk etmesine rağmen bizzat planladığı sefere katılacak kadar uzun yaşamamış, onun ve kısa bir süre sonra Kudüs-Akkâ kralının vefatıyla birlikte, bu Haçlı seferi Eyyübî ordusu karşısında başarısızlığa uğramıştı (Karakaş, 2023, s. 109). Bu sefer esnasında kritik bir rol üstlenen el-Melikü'l-Âdil, Yâfâ'yı fethine rağmen Haçlılar karşısında ağırlıklı olarak defansif bir strateji benimsemiştir. 1198'de, el-Âdil ile yakın zamanda Kıbrıs ve Kudüs kralı olarak taç giyen Lusignan'lı Amalric arasında varılan antlaşmaya göre el-Âdil Yâfâ'yı elinde tutacak ancak burayı tahkim edemeyecekti. Beyrût ise herhangi bir kısıtlama olmaksızın Frankların elinde kalacaktı. Saydâ'ya gelince, gelirleri iki taraf arasında eşit şekilde bölüşülecekti. Bu anlaşma açıkça Frankların lehine görünmesine rağmen, el-Âdil'in hayatı önem taşıyan kutsal mekânlardan hiçbirini, iç bölgelerdeki önemli bir kavşağı veya stratejik bir noktayı teslim etmediği belirtilmelidir (Humphreys, 1977, s.108; Karakaş, 2023, s. 109).

Yeni bir Haçlı istilasını tetiklemek istemeyen el-Melikü'l-Âdil'in bu tutumunu, 1205 yılında Franklarla yapılan antlaşmadan görebiliriz. Dördüncü Haçlı Seferi'ne katılıp İstanbul yerine Akka'ya gelen bir grup Haçlı, Ürdün vadisindeki köyleri yağmalamaya başlamıştı. el-Melikü'l-Âdil Mısır ve Suriye birliklerinden oluşan ordusunun başında Tur dağının güneyine yönelerek yeni baskınların önünü kesmeye çalışmış, buna rağmen bir Frank birliği Akka'dan ayrılarak Taberiyye'yi Nâsıra'ya bağlayan yolun üzerindeki bir köyü yağmalamıştı (İbn Vâsıl, 1960-2004, s. 201). el-Melikü'l-Âdil köyün sakinlerini esir alan Franklara saldırmak yerine onlarla müzakereler yaparak altı yıl geçerli olacak bir antlaşma yaptı. Antlaşmaya göre Yafa ve Nâsıra Franklara bırakılırken 1198'de yapılan antlaşmada değişikliğe gidilerek Remle, Lûd ve Sayda'nın gelirleri de onlara terk ediliyordu (İbnü'l-Esîr, 2003, s. 291; İbn Vâsıl, 1960-2004, s. 201; Şeşen, 2007, s. 68). Frank yağmacılara bir saldırı düzenleyip onları mağlup etme imkânına sahip iken el-Melikü'l-Âdil'in böyle bir antlaşma yapmasının nedenlerinden biri Dördüncü Haçlı Seferi'nin yönünü Filistin'e çekmek istememesi, diğeri ise donanmasının zayıf olması olmalıdır. Stratejik bir liman kenti olan Yafa'yı Franklardan gelebilecek saldırılara karşı ancak güçlü bir donanmayla koruyabileceğinin farkında olan el-Melikü'l-Âdil Yafa'yı koruyabilecek kapasitede bir donanmaya sâhip değildi (Şeşen, 2007, s. 68; Humphreys, 1977, s. 134). Yine de Kudüs'e karşı düzenlenecek bir Haçlı seferi için ideal bir üs olan Yafa'nın Franklara teslim edilmesi önemli bir taviz

olarak değerlendirilebilir. Hristiyan nüfusun çoğunlukta olduğu Nâsıra'nın ise tahkim edilmeden Franklara teslim edilmesi Yafa'nın teslimi ölçüsünde ağır bir kayıp teşkil etmemiştir. (Humphreys, 1977, s. 134).

el-Melikü'l-Âdil döneminde Franklarla yaşanan çarpışmalar daha ziyade Hama ve Humus sahipleriyle Hisnü'l-Ekrâd (Le Crac des Chevaliers) kalesini üs olarak kullanan Hospitalier şövalyeleri ve Antakya prensi IV. Bohemond arasında vuku bulmuştur. el-Melikü'l-Âdil Halep sâhibi el-Melikü'l Zâhir'in yoğun olarak müdahil olduğu bu çarpışmalardan yalnızca birine aktif bir biçimde katılmıştır: Nisan 1207 yılında Trablus ve Krak des Chevaliers'den yönelen Frank baskınlarını durdurmak ve Frankları cezalandırmak amacıyla aralarında Hama, Humus ve Baalbek sahiplerinin de bulunduğu geniş çaplı bir orduyla Krak des Chevaliers'i kuşattı. Bu kuşatmadan arzuladığı sonucu alamayan el-Melikü'l-Âdil, Trablus yolu üzerinde bulunan el-Kuleyat Kalesi'ni ele geçirdikten sonra Trablus'u kuşattı. Uzun süren kuşatmadan sonuç alınamaması ve askerlerinin direncinin kırılması üzerine el-Melikü'l-Âdil, Temmuz ayında kuşatmayı kaldırma kararı aldı (İbnü'l-Esir, 2003, s. 341-342). Kuşatmayı kaldırmadan önce Franklarla antlaşma yapan el-Melikü'l-Âdil, bir miktar tazminat alıp 300 Müslüman mahkûmu geri aldıktan sonra Dımaşk'a döndü (İbn Vâsıl, 1960-2004, s. 172-173; Ebü'l-Fidâ, t.y., s. 135; Gibb, 1969, s. 697; Humphreys, 1977, s. 135).

el-Melikü'l-Âdil, Franklarla yapılan antlaşmaların sonucunda oluşan istikrarı değerlendirerek Dımaşk ve Kudüs'ün savunmasını takviye etti. Bu bağlamda Celile'nin idaresini güçlendirmek ve Frankların Nasıra üzerinden bölgeye müdahalesini önlemek amacıyla el-Melikü'l-Muazzam'ın sorumluluğunda Tûr Dağı üzerindeki kaleyi yeniden inşâ etti (Raphael, 2010, s. 17; Karakaş, 2023, s. 113). el-Melikü'l-Âdil, bir yandan ekonomik büyümeyi hızlandırıp ordunun savaş gücünü takviye etmek diğer yandan yeni bir Haçlı seferine destek vermelerini engellemek amacıyla Venedik, Cenova ve Pisa gibi İtalyan şehir-devletleriyle ticari ilişkilerini sürdürdü. Donanma için kereste ve gemi malzemesi gibi hammaddeler ile silah yapımında ve para basımında kullanılmak üzere demir, bakır ve gümüş gibi metaller bu devletlerden temin edilirken karşılığında baharat, parfüm, ipek, fildişi, pamuk, boya, şap, şeker ve mücevher gibi lüks ürünler ihraç ediliyordu (Karakaş, 2023, s. 75). Bu dönemde yenilenen ticarî antlaşmalarla vergiler, mal, hizmet ve nakliyat güvenliğinin yanı sıra tüccarların güvenliği ve hakları da güvence altına alınmıştı (Ehrenkreutz, 1955, s. 105; Şeşen, 2000, s. 351; Eddé, 2007, s. 198).

Beşinci Haçlı Seferi'nin Başlaması ve el-Melikü'l-Âdil'in Vefatı

İskenderiye'deki tüccarların 1216'da Akka'ya topluca göç etmeleri, yaklaşmakta olan yeni bir Haçlı seferinin habercisi idi. Bu durum yeni bir Haçlı seferini engellemek için diplomasiyi önceleyen ve Franklara karşı ihtiyatlı tutumunu elden bırakmayan el-Melikü'l-Âdil'in korktuğu şeyin gerçekleştiği anlamına geliyordu. O sırada Mısır'da bulunan el-Melikü'l-Âdil, Haçlılar Akka'da toplanıp 1217'de Doğu'ya doğru harekete geçinceye kadar Mısır'dan ayrılmadı. Haçlıların harekete geçtiğini öğrenince kuvvetlerinin büyük bir bölümünü oğlu el-Melikü'l-Kâmil'in yanında bırakıp birkaç bin kişiden meydana gelen bir birlikle el-Melikü'l-Muazzam'ın yardımına gitti. Haçlılardan önce Celile'ye varmak isteyen el-Melikü'l-Âdil bunun mümkün olmadığını görünce onları Beysan'da karşılamaya karar verdi. el-Melikü'l-Âdil 15.000 süvariden oluşan Haçlıların kalabalık olduğunu görünce savaşmadan çekilmek zorunda kaldı. Bunun üzerine Beysan'ı üç gün boyunca yağmalayan Haçlılar Ürdün'e doğru ilerlediler (İbnü'l-Cevzi, 2013, s. 217-218). Oğlu Melik Muazzam'ı Kudüs'ü korumak amacıyla Nablus'taki kuvvetlerin başına gönderen el-Melikü'l-Âdil ise Aclun'a doğru hareket etti. Daha sonra Haçlıların muhtemel bir saldırısına karşı Dımaşk'ı korumak amacıyla Mercüssaffer'de karargâh kurdu (İbnü'l-Esir, 2003, s. 374; İbn Vâsıl, 1960-2004, s. 255-256).

1217-1218 kış mevsimi Eyyübiler açısından oldukça sıkıntılı geçmiş, aynı anda birkaç cepheye karşı mücadele etmek zorunda kalmışlardı. Haçlıların Dimyat'ı kuşattığını öğrenen el-Melikü'l-Âdil Mısır birliklerini Mısır'a geri gönderirken el-Melikü'l-Muazzam'a, Frankların ele geçirme ihtimaline karşı Tûr Dağı'ndaki kaleyi yıkmaya talimatı verdi (İbnü'l-Esir, 2003, s. 375; İbnü'l-Cevzi, 2013, s. 227). Öte yandan savunmayı takviye etmek amacıyla harekete geçen Melik Eşref, Frankların Dimyat'a yoğunlaşmalarını önlemek amacıyla Safita/Chastel Blanc ve Crac des Chevaliers kalelerine baskın

düzenledi (İbnü'l-Cevzî, 2013, s. 227). Bu arada Haleb'te Melik Zâhir'in vefatından sonra yerine geçen küçük oğlu el-Melikü'l-Azîz Muhammed'e muhalefet eden bir grup, el-Melikü'l-Âdil'in Haçlılarla mücadelesini fırsat bilerek el-Melikü'l-Efdal ve Selçuklu sultanı I. İzzeddin Keykavus'la müzakerelere başlamışlardı. Haleb ve Cezîre topraklarını paylaşmak üzere ittifak kuran Keykavus'la el-Melikü'l-Efdal Haziran 1218'de Haleb'in kuzeyine saldırarak Ra'ban ve Tell Beşir'i ele geçirdiler. Fakat Keykavus el-Melikü'l-Efdal 'le yapılan antlaşmaya aykırı olarak ele geçirilen yerlerin tamamını elinde tutunca el-Melikü'l-Efdal seferden ayrıldı. Keykavus'un saldırılara devam etmesi üzerine el-Melikü'l-Azîz'in atabeyi Şihâbeddin Tuğrul, el-Melikü'l-Âdil'den yardım istedi. Bunun üzerine el-Melikü'l-Âdil'in talimatıyla el-Melikü'l-Eşref, Frank kalelerini kuşatmayı bırakarak Haleb'e yöneldi ve Rebiülahir/ Temmuz ayında Keykavus'un öncü birlikleriyle Menbic'te karşılaştı. Burada yenilgiye uğrayan Selçuklu güçleri geri çekilirken daha fazla ilerlemenin mümkün olmadığını anlayan Keykavus Anadolu'ya geri dönmek zorunda kaldı. Keykavus'un zapt ettiği yerleri geri alan el-Melikü'l-Eşref ise Haleb'in yönetimini sadakatini ispatlayan Şihâbeddin Tuğrul'a devrederken isyan eden emirleri Mısır'a el-Melikü'l-Kâmil'in yanına gönderdi (İbnü'l-Cevzî, 2013, s. 227-228; İbn Vâsıl, 1960-2004, s. 267-270; Ebü'l-Fidâ, t.y., s. 148-149; Gibb, 1969, s. 699; Kaya, 2006, s. 170).

Akka'da toplanan Haçlılar yaptıkları istişareler sonucunda Mısır'a saldırma kararı almışlardı. Mısır limanlarını işgal ederek Suriye ve Filistin'i kısmen veya tamamen almak için bir pazarlık kozu olarak kullanmayı düşünen Haçlılar bu amaçla Dimyat'a yöneldiler (İbn Vâsıl, 1960-2004, s. 258; Cahen, 2010, s. 262). Nil nehrinin ağzında kurulan Dimyat Akdeniz'e açılan eski ve stratejik bir limandı. Avrupalı tüccarlara Mısır'a ticaret erişimi sağlayan bu liman aynı zamanda Akdeniz üzerinden Kahire'ye yapılacak muhtemel bir saldırı için de ilk duraktı. Bu nedenle Haçlılar "Mısır'ın anahtarı" olarak gördükleri Dimyat'a saldırdılar (Cahen, 2010, s. 262; Cassidy-Welch, 2014, s. 346). 24 Ağustos 1218'de Dimyat'ın kilit noktası olan Silsile Burcu'nu ele geçirdiler (İbnü'l-Esîr, 2003, s. 375-376; Şeşen, 2007, s. 78; Oflaz, 2019, s. 288).

Mısır'dan gelen haberler üzerine Mercüssüffer'den ayrılarak Alikîn'de karargâhını kuran el-Melikü'l-Âdil ise Dimyat'ın kilit burcu olan Silsile Burcu'nun Haçlıların eline düşmesinden dolayı çok üzülmüştü. Zira Dimyat'ın savunması için kilit öneme sahip olan bu burcun düşmesi Dimyat'ın savunmasını büyük ölçüde zayıflatmıştı. O sırada 74 yaşında olan ve uzun süreden beri hasta olan el-Melikü'l-Âdil, 7 Cemâziyelaahir 615/31 Ağustos 1218 Cuma günü Âlikîn'de vafat etti (İbnü'l-Esîr, 2003, s. 393; İbnü'l-Cevzî, 2013, s. 231; İbn Vâsıl, 1960-2004, s. 270; Ebü'l-Fidâ, t.y., s. 149).

el-Melikü'l-Âdil vefat ettiği sırada yanında çocuklarından kimse yoktu. Sultanın ölümüne sadece has adamlarından biri olan Ahlatlı Kerîmüddîn el-Hılâtî muttali olmuştu. Hılâtî, sultanın ölümünü gizleyerek, insanların aksini düşünmemesi için doktorların saltanat çadırına girip çıkmaya devam etmeleri talimatını verdi. Diğer yandan bir posta güvercini vasıtasıyla birkaç gün önce Akkâ'dan Dimyat'a giden bir Haçlı birliğini imha eden ve o sırada Nablus'ta bulunan Melik Muazzam'a durumu bildirdi. Hızlıca Âlikîn'e gelen el-Melikü'l-Muazzam babasının vefatını gizleme hususunda Hılâtî ile ittifak kurarak sultanın naaşını gizlice Dımaşk'a götürmeye karar verdi. Gizliliği korumak için sultanın emri üzerine Dımaşk'a hareket edileceği talimatını verdi. Yol boyunca sultanın tedavi gördüğü izlenimini korumak için bütün tedbirler alındı. el-Melikü'l-Muazzam, babasının cenazesini gizlice Dımaşk Kalesi'ne defnettikten sonra önde gelen emirlerden babası ve kendisi için sadakat yemini aldı ve daha sonra babasının ölümünü ilan etti. Daha sonra da kardeşlerine ve diğer hanedan üyelerine el-Melikü'l-Âdil'in vefat ettiğini bildirdi. Tutumluluğu ve hazineye verdiği önemle bilinen el-Melikü'l-Âdil vefat ettiğinde ardında 700.000 nakit Mısır dinarı ve muhtelif mallardan oluşan büyük bir servet bıraktı (İbn Vâsıl, 1960-2004, s. 276).

el-Melikü'l-Âdil'in vefatı esnasında Eyyübî imparatorluğu üç büyük oğlu arasında fiili olarak bölünmüş vaziyetteydi. el-Melikü'l-Kâmil Muhammed Mısır'da, el-Melikü'l-Muazzam İsa Filistin, Ürdün ve Suriye'nin merkezî bölgelerinde, el-Melikü'l-Eşref Musa ise Kuzey Suriye ve Cezîre'de hüküm sürmekteydiler. Her biri belirli bir bölgenin sâhibi olan diğer hükümdarlar ise bir şekilde bu üçünden birine bağlı olarak varlıklarını sürdürüyorlardı (İbnü'l-Münşî el-Hısnî, 2019, s. 67; Humphreys, 1977, s. 161). Her biri farklı bir alanda temâyüz eden el-Melikü'l-Âdil'in bu üç oğlu da devleti yönetme liyakatine sâhip, iyi birer devlet adamı ve yönetici idiler. Üç kardeşten el-Melikü'l-Kâmil ileri

görüşlülüğü ve liderlik vasıflarıyla ön plana çıkarken el-Melikü'l-Muazzam cesaret ve ilme düşkünlüğüyle, el-Melikü'l-Eşref ise hoş görüsü ve cömertliğiyle temâyüz etmişti (İbnü'l-Cevzî, 2013, s. 231-232; İbn Vâsıl, 1960-2004, s. 170). İbn Vâsıl, meziyetlerini anlattığı bölümde üç kardeşin sahip oldukları ölçüde cesâret, asâlet ve fazileti taşıyan başka bir üçlüye (üç hükümdar kardeşe) hiçbir tarih kitabında rastlamadığını belirtmektedir (İbn Vâsıl, 1960-2004, s. 170).

Kardeşlerin fazilet ve ferasetleri Beşinci Haçlı Seferi'nin Eyyübî Devlet'ini tehdit ettiği bir sırada iktidar kavgasına girişmemelerinde ve Haçlılar karşısında geliştirdikleri etkin iş birliğinde tezahür etti. Nitekim Dimyat'ın düşüşünden sonra Mansura'da ordugâhını kuran el-Melikü'l-Kâmil ancak Ağustos 1221'de el-Melikü'l-Eşref ve el-Melikü'l-Muazzam yardımına gelmesiyle Haçlıları püskürtebildi. Kardeşlerin etkili iş birliği sayesinde bozguna uğrayan Haçlılar el-Melikü'l-Kâmil'e elçiler göndererek kendilerine eman vermeleri halinde Dimyat'ı koşulsuz teslim edip Mısır'ı terk edeceklerini bildirdiler. 28 Ağustos 1221'de yapılan müzakereler sonucunda Haçlılar Dimyat'ı terk etmeyi ve imparatorun da onaylayacağı sekiz yıllık bir mütarekeyi kabul ettiler (İbn Vâsıl, 1960-2004, s. 97-98; Demirkent, 1996, s. 540; Gottschalk, 1997, s. 520). Böylece Beşinci Haçlı Seferi başarısızlıkla sonuçlanırken Batı bir kez daha hayalini kurduğu Kudüs'ü ele geçiremeden yenilgiye uğradı.

Tartışma

el-Melikü'l-Âdil'in Selâhaddîn döneminde Franklara karşı izlediği politika, büyük ölçüde ağabeyinin cihad idealine hizmet eden askerî odaklı bir yaklaşımla karakterize olmaktadır. Selâhaddîn'in Mısır naibi sıfatıyla üstlendiği sorumluluklar, onun sadece bir icracı değil, aynı zamanda stratejik kararların alınmasında etkili olan bir karar verici olduğunu ortaya koymaktadır. Beytü'l-Ahzân kalesinin yıkılması, Beyrut kuşatması, Kızıldeniz zaferleri ve özellikle Hittin savaşı ile Kudüs'ün fethindeki rolleri, el-Melikü'l-Âdil'in askerî lojistiği yönetme ve stratejik hedefleri belirleme konusundaki yetkinliğini kanıtlamaktadır. Bu dönemde Mısır'ın kaynaklarını etkin bir şekilde seferber eden el-Melikü'l-Âdil, Eyyübî ordusunun Franklar karşısında kazandığı zaferlerin temel dinamiklerinden birini oluşturmuştur. Üçüncü Haçlı Seferi'ndeki performansı, el-Melikü'l-Âdil'in diplomatik yeteneklerinin ilk ciddi sınavı olmuştur. Richard Lionheart ile yürüttüğü müzakereler, onun sadece askerî alanda değil, diplomasi sahasında da üstün kabiliyetlere sahip olduğunu göstermiştir.

el-Melikü'l-Âdil'in kendi saltanatı döneminde (1200-1218) Franklarla ilişkilerinde gözlemlenen dönüşüm, pragmatik bir devlet adamının olgunlaşma sürecini yansıtmaktadır. Bu dönemde benimsenen ihtiyatlı ve diplomasi ağırlıklı politika, uzun yıllar süren savaşların yıkımını bizzat gözlemlemiş deneyimli bir hükümdarın, devletin uzun vadeli çıkarlarını önceleyerek aldığı tercihlerin sonucudur. 1205 antlaşması, bu yaklaşımın somut bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Askerî açıdan Frank yağmacılarını kolayca mağlup edebilecek güce sahip iken müzakere yolunu tercih eden el-Melikü'l-Âdil, kısa vadeli askerî başarıları uzun vadeli istikrarın aleyhine feda etmemek konusundaki kararlılığını göstermiştir. Yafa gibi stratejik bir noktanın Franklara bırakılması, ağır bir taviz gibi görünse de bu karar yeni bir Haçlı seferinin tetiklenmesini engellemek ve devletin ekonomik toparlanmasına zaman tanımak amacıyla alınmış hesaplı bir adım olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Bu çalışma, Eyyübî Devleti'nin önemli hükümdarlarından el-Melikü'l-Âdil'in Franklarla ilişkilerini iki farklı dönem üzerinden analiz ederek, onun siyasî ve diplomatik evrimini ortaya koymaktadır. el-Melikü'l-Âdil'in Franklar karşısındaki tutumu dönemin şartlarına, devletin ihtiyaçlarına ve kişisel deneyimlerine bağlı olarak değişen dinamik bir görünüm arz etmektedir.

Selâhaddîn döneminde idealist motivasyonlarla şekillenen cihad politikası, el-Melikü'l-Âdil'in saltanatı döneminde yerini reelpolitik yaklaşıma bırakmıştır. Bu dönüşüm, el-Melikü'l-Âdil'in devlet yönetiminde deneyim kazanması, savaşların maliyetlerini hesaplaması ve Eyyübî hanedanının uzun

vadeli hayatta kalmasını önlemesi ile açıklanabilir. Beşinci Haçlı Seferi başlamasına rağmen Eyyübî hanedanının ayakta kalabilmesi ve oğulları arasındaki başarılı iş birliği, el-Melikü'l-Âdil'in benimsediği istikrar odaklı politikalarının meyvelerini verdiğini göstermektedir.

Öneriler

Bu çalışmanın bulguları, Eyyübîler dönemindeki siyasi ve askeri başarıların ekonomik istikrarla sıkı bir şekilde bağlantılı olduğunu göstermektedir. el-Melikü'l-Âdil'in vefatı sırasında bıraktığı 700.000 dinarlık hazine, ekonomik istikrarı önceleyerek aldığı tedbirlerin başarısını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, Eyyübî tarihi ve Haçlı ilişkileri üzerine yapılacak araştırmaların, dönemi yalnızca askeri tarih üzerinden değil, aynı zamanda ekonomik ve diplomatik dinamikler ile devletin finansal sürdürülebilirlik stratejileri bağlamında değerlendirmesi önerilmektedir.

Beyan ve Açıklamalar

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı: Makalenin hazırlanmasında yazarın katkı oranı %100'dür.

2. Çıkar çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

3. Etik Raporu: Araştırmada herhangi bir canlıya ait veri kullanılmadığından etik kurul onayı gerekmemektedir.

4. Araştırmanın Modeli: Bu çalışma, tarihsel analiz modeli çerçevesinde yürütülen bir araştırma makalesidir. Araştırma, el-Melikü'l-Âdil'in Franklarla ilişkilerini sistematik bir şekilde incelemek amacıyla karşılaştırmalı tarihsel analiz yöntemini benimsemiştir. Bu yöntemin seçilmesinin temel gerekçesi, farklı kültürel ve coğrafi perspektiflerden yazılmış kaynaklardan elde edilen verilerin çapraz doğrulamasını sağlamak ve daha objektif bir tarihsel anlatı oluşturmaktır.

References

- Abu-Munshar, M. Y. (2016). Jerusalem between Sultan Salah al-Dîn and King Richard I: Search for peace. *International Journal of Humanities and Social Science*, 8(4), 177–184. <https://doi.org/10.30845/ijhss.v8n4p24>
- Abū al-Fidā', I. I. (n.d.). *Al-Mukhtaşar fî akhbār al-başhar* (The Concise History of Humanity) (M. Z. Azb, Ed.). Dār al-Ma'ārif (Dar al-Maarif Publications).
- Abū Shāma, A. S. (2002a). *Al-Rawḍatayn fî akhbār al-dawlatayn: al-Nūriyya wa al-Şalāhiyya* (The Two Gardens in the History of the Two Dynasties: The Nurid and the Saladinid) (I. Shams al-Dîn, Ed.). Dār al-Kutub al-'Ilmiyya (Scientific Books House).
- Abū Shāma, A. S. (2002b). *Al-Dhayl 'alā al-rawḍatayn (tarājim rijāl al-qarnayn al-sādis wa al-sābi')* (The Supplement to the Two Gardens: Biographies of Men of the Sixth and Seventh Centuries) (I. Shams al-Dîn, Ed.). Dār al-Kutub al-'Ilmiyya (Scientific Books House).
- Ailes, M. (2007). The admirable enemy? Saladin and Saphadin in Ambroise's *Estoire de la guerre sainte*. In P. W. Edbury (Ed.), *Knighthoods of Christ: Essays on the history of the Crusades and the Knights Templar, presented to Malcolm Barber* (pp. 51–64). Ashgate.
- al-'Arīnī, S. B. (1967). *Al-Sharq al-Adnā fî al-'uşūr al-wuṣṭā: al-Ayyūbiyyūn* (The Near East in the Middle Ages: The Ayyubids). Dār al-Nahḍa al-'Arabiyya (Arab Renaissance House).
- al-'Asqalānī, I. A. (1978). *Şifā' al-qulūb fî manāqib Banī Ayyūb* (The Healing of Hearts in the Virtues of the Ayyubids) (N. Rashid, Ed.). Maṭba'at al-Irshād (Al-Irshad Press).
- 'Āshūr, S. A. (1996). *Al-Ayyūbiyyūn wa al-Mamālīk fî Mişr wa al-Şām* (The Ayyubids and the Mamluks in Egypt and the Şām). Dār al-Nahḍa al-'Arabiyya (Arab Renaissance House).
- Asbridge, T. (2010). *The crusades: The authoritative history of the war for the holy land*. HarperCollins.
- al-'Aynī, B. (2010). *'Iqd al-jumān fî tārīkh ahl al-zamān: al-'aşr al-Ayyūbī* (The Necklace of Pearls in the History of the People of the Time: The Ayyubid Era) (M. R. Mahmūd, Ed.). Dār al-Kutub wa al-Wathā'iq al-Qawmiyya (National Library and Archives).
- Ambroise. (1897). *L'Estoire de la Guerre Sainte: Histoire en vers de la troisième croisade (1190-1192)* (The History of the Holy War: A Verse History of the Third Crusade) (G. Paris, Ed.). Imprimerie Nationale (National Printing Office).
- Ambroise. (2003). *The history of the holy war: Ambroise's Estoire de la guerre sainte* (M. Ailes & M. Barber, Trans.). Boydell Press.
- Baybars, R. al-Dawādār al-Manşūrī. (1993). *Mukhtār al-akhbār: Tārīkh al-dawla al-Ayyūbiyya wa dawlat al-mamālīk al-bahriyya* (Selected Reports: History of the Ayyubid State and the Bahri Mamluk State) (A. S. Hamdan, Ed.). Al-Dār al-Mişriyya al-Lubnāniyya (Egyptian-Lebanese House).
- Bundārī, K. (2004). *Sanā al-barq al-Şāmī: Mukhtaşar barq al-Şāmī fî sīrat al-sulṭān Şalāh al-Dīn li-kātibihi 'Imād al-Dīn al-İsfahānī* (The Light of the al-Sham Lightning: A Summary of the al-Sham Lightning in the Biography of Sultan Saladin by Imad al-Din al-İsfahani) (R. Şeşen, Ed.). İrcica (Research Centre for Islamic History, Art and Culture).
- Cahen, C. (2010). *Haçlılar zamanında doğu ve batı* (East and West in the Time of the Crusades) (M. Daş, Trans.). Yeditepe Yayınevi (Yeditepe Publishing).
- Can, H. (2023). *Abdüllatif el-Bağdādî'nin gözüyle Orta Çağ'da Mısır: Coğrafya, sosyo-kültürel yapı, sanat* (Egypt in the Middle Ages through the eyes of Abd al-Latif al-Baghdadi: Geography, socio-cultural structure, art). İlahiyât Yayınları (İlahiyat Publications).
- Cassidy-Welch, M. (2014). O Damietta: War memory and crusade in thirteenth-century Egypt. *Journal of Medieval History*, 40(3), 346–360. <https://doi.org/10.1080/03044181.2014.917835>
- Çelik, S. (2023). *Beşinci Haçlı Seferi 1217-1221* (The Fifth Crusade 1217-1221). Türk Tarih Kurumu (Turkish Historical Society).

- Dahlmanns, F. J. (1975). *Al-Malik Al-‘Ādil: Ägypten und der Vordere Orient in den Jahren 589/1193 bis 615/1218, ein Beitrag zur Ayyūbidischen Geschichte* (Al-Malik Al-Adil: Egypt and the Near East in the Years 1193 to 1218, a Contribution to Ayyubid History). Universität Giessen (University of Giessen).
- Demir, A. (2019). *Ahlât Eyyübîleri tarihi* (The History of the Ayyubids of Ahlât). Nûbihar Yayınları (Nûbihar Publications).
- Demirkent, I. (1996). Haçlılar (The Crusaders). In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Diyanet Foundation Encyclopedia of Islam) (Vol. 14, pp. 525–546). Türkiye Diyanet Vakfı (Turkish Diyanet Foundation).
- Eddé, A. M. (2007). Ayyubids. In *Encyclopaedia of Islam Three*. Brill.
- Eddé, A. M. (2011). *Saladin* (J. M. Todd, Trans.). Belknap Press of Harvard University Press.
- Ehrenkreutz, A. S. (1955). The place of Saladin in the naval history of the Mediterranean Sea in the middle ages. *Journal of the American Oriental Society*, 75(2), 100–116.
- Falk, A. (2010). *Franks and Saracens: Reality and fantasy in the crusades*. Karnac Books.
- Folda, J. (2005). *Crusader art in the holy land, from the third crusade to the fall of Acre*. Cambridge University Press.
- Gibb, H. A. R. (1969). The Aiyubids. In K. M. Setton (Ed.), *A history of the crusades* (Vol. 2, pp. 693–714). University of Wisconsin Press.
- Gibb, H. A. R. (1986). Al-Malik Al-‘Ādil Abû Bakr Muhammad b. Ayyûb. In *Encyclopaedia of Islam* (2nd ed., Vol. 1, pp. 197–198). Brill.
- Gottschalk, H. L. (1997). Al-Malik al-Kâmil. In *Encyclopaedia of Islam* (2nd ed., Vol. 4, pp. 520–521). Brill.
- Graham, A. L. (2016). The German crusade of 1197–1198. *Crusades*, 15, 155–184.
- Hillebrand, C. (2005). *Müslümanların gözünden haçlı seferleri* (The Crusades Through Arab Eyes) (N. El-Hüseyni, Trans.). Alfa Yayınları (Alfa Publications).
- Humphreys, R. S. (1977). *From Saladin to the Mongols: The Ayyubids of Damascus, 1193-1260*. State University of New York Press.
- Humphreys, R. S. (1999). The origins of the Ayyubid confederation. *The International Journal of Kurdish Studies*, 13(1), 63–103.
- Ibn al-‘Adīm, K. (1968). *Zubdat al-ḥalab min tārīkh Ḥalab* (The Cream of the Milk from the History of Aleppo) (S. al-Dahhān, Ed.). Al-Ma‘had al-Faransī bi-Dimashq (French Institute of Damascus).
- Ibn al-‘Amīd, al-Makīn G. (n.d.). *Akhbār al-Ayyūbiyyīn* (Reports of the Ayyubids). Maktabat al-Thaqāfa al-Dīniyya (Religious Culture Publications).
- Ibn al-Athīr, ‘I. A. (2003). *Al-Kāmil fī al-tārīkh* (The Complete History) (M. Y. al-Daqāqa, Ed.). Dār al-Kutub al-‘Ilmiyya (Scientific Books House).
- Ibn al-Jawzī, S. A. (2013). *Mir‘āt al-zamān fī tawārīkh al-a‘yān* (The Mirror of Time in the Histories of the Notables) (I. al-Zaybak, Ed.). Dār al-Risāla al-‘Ālamiyya (Al-Risala Publishing).
- Ibn al-Munshī al-Ḥiṣnī, al-Ḥasan b. I. (2019). *Tārīthu Ḥisnkeyfa* (The History of Hasankeyf) (Y. Baluken, Ed.). Nûbihar Yayınları (Nûbihar Publications).
- Ibn Kathīr, I. (2010). *Al-Bidāya wa al-nihāya* (The Beginning and the End) (R. ‘Abd al-Hamīd & M. H. ‘Ubayd, Eds.). Dār Ibn Kathīr (Ibn Kathir House).
- Ibn Khallikān, A. S. (1968). *Wafayāt al-a‘yān wa anbā’ abnā’ al-zamān* (Biographical Dictionary of Eminent Men) (I. Abbas, Ed.). Dār Ṣādir (Dar Sader Publishing).
- Ibn Shaddād, B. Y. (1375). *Al-Nawādir al-sultāniyya wa al-mahāsīn al-Yūsufiyya* (The Sultanic Anecdotes and the Virtues of Yusuf). Maktabat al-Khānjī (Al-Khanji Publications).

Ibn Wāsil, J. (1960-2004). *Mufarrij al-kurūb fī akhbār Banī Ayyūb* (The Dispeller of Sorrows in the Reports of the Ayyubids) (J. al-Shayyāl, H. M. Rabī', & O. A. Tadmurī, Eds.; Vols. 3-5). Multiple publishers.

al-Işfahānī, 'I. (2004). *Al-Faṭḥ al-qussī fī al-faṭḥ al-Qudsī* (The Qussian Eloquence in the Conquest of Jerusalem). Dār al-Manār (Al-Manar House).

Karakaş, Ş. (2016). V. Haçlı Seferi ve Haçlıların Dimyat'ı zaptı (The Fifth Crusade and the Capture of Damietta by the Crusaders). *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (Erzurum Technical University Journal of Social Sciences Institute), 1(2), 7–26.

Karakaş, Ş. (2023a). 1197-1198 Alman Haçlı Seferi ve Eyyübilerin mücadelesi (The German Crusade of 1197-1198 and the Struggle of the Ayyubids). *Selçuklu Araştırmaları Dergisi* (Journal of Seljuk Studies), 18, 93–114. <https://doi.org/10.23897/usad.1319099>

Karakaş, Ş. (2023b). *Selahaddîn Eyyubi sonrası Eyyubi Devleti-Haçlı münasebetleri (1193-1250)* (Ayyubid State-Crusader Relations after Saladin [1193-1250]) (Doctoral dissertation). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Ankara Hacı Bayram Veli University).

Karakaş, N. (2021). Kudüs'te ilk Cuma: 2 Ekim 1187 (The First Friday in Jerusalem: 2 October 1187). *Marifetname*, 8(1), 41–63. <https://doi.org/10.47425/marifetname.878583>

Karakaş, N. (2022). Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin amirali: Hüsameddin Lü'lü (The Admiral of Saladin: Husam al-Din Lü'lu). *UMDE Dini Tetkikler Dergisi* (UMDE Journal of Religious Studies), 5(1), 62–80. <https://doi.org/10.54122/umde.1117252>

Karakaş, N. (2023). Haçlı seferlerinde papalık ve Avrupa'da Müslümanlara karşı yapılan ambargo çağrıları (The Papacy in the Crusades and calls for embargoes against Muslims in Europe). *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (Near East University Faculty of Theology Journal), 9(1), 69–83. <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2023.9.1.05>

Kaya, Ö. (2006). Bir Eyyubi melikinin portresi: Melik Efdal Nureddin Ali b. Selahaddin Eyyubi (The Portrait of an Ayyubid Malik: Malik al-Afdal Nur al-Din Ali b. Salah al-Din). *Tarih İncelemeleri Dergisi* (Journal of Historical Studies), 21(2), 139–176.

Kennedy, H. (1994). *Crusader castles*. Cambridge University Press.

Kuşçu, A. D. (2013). *Eyyûbî devlet teşkilâtı* (Ayyubid State Organization). Türk Tarih Kurumu Yayınları (Turkish Historical Society Publications).

Lyons, M. C., & Jackson, D. E. P. (2006). *Selahaddin* (Saladin) (Z. Saran, Trans.). Pınar Yayınları (Pınar Publications).

al-Maqrîzî, T. A. (1997). *Al-Sulūk li-ma'rifat duwal al-mulūk* (The Road to Knowledge of the Dynasties of Kings) (M. A. Aṭā, Ed.). Dār al-Kutub al-'Ilmiyya (Scientific Books House).

Oflaz, A. (2016). Eyyûbî ailesinin ilk dönem tarihleri (The Early History of the Ayyubid Family). *İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (İğdır University Faculty of Theology Journal), 7, 37–60.

Oflaz, A. (2019). *Kuruluş ve yükseliş döneminde Eyyûbîler (Melik Âdil dönemi)* (Ayyubids in the Founding and Rising Period [The Period of Malik al-Adil]). Siyer Yayınları (Siyer Publications).

Raphael, K. (2010). *Muslim fortresses in the Levant: Between crusaders and Mongols*. Routledge.

Şeşen, R. (2000). *Salâhaddîn Eyyûbî ve devri* (Saladin and His Era). İsar (Istanbul Foundation for Research and Education).

Şeşen, R. (2007). *Eyyûbîler (1169-1260)* (The Ayyubids [1169-1260]). İsam (Center for Islamic Studies).